

ÍZELÍTŐ

A Holocaust Pakson és környékén

Szarka József versei

Miszlai Gyula verse

KaTi versei

Kacsó Tibor versei

Hoffman Ádámné (Az utolsó utazás)

Hoffman Ádámné (Metamorfózis)

Hoffman Ádámné versei

Solt József versei

Erdősi Miklós versei

Adorján József versei

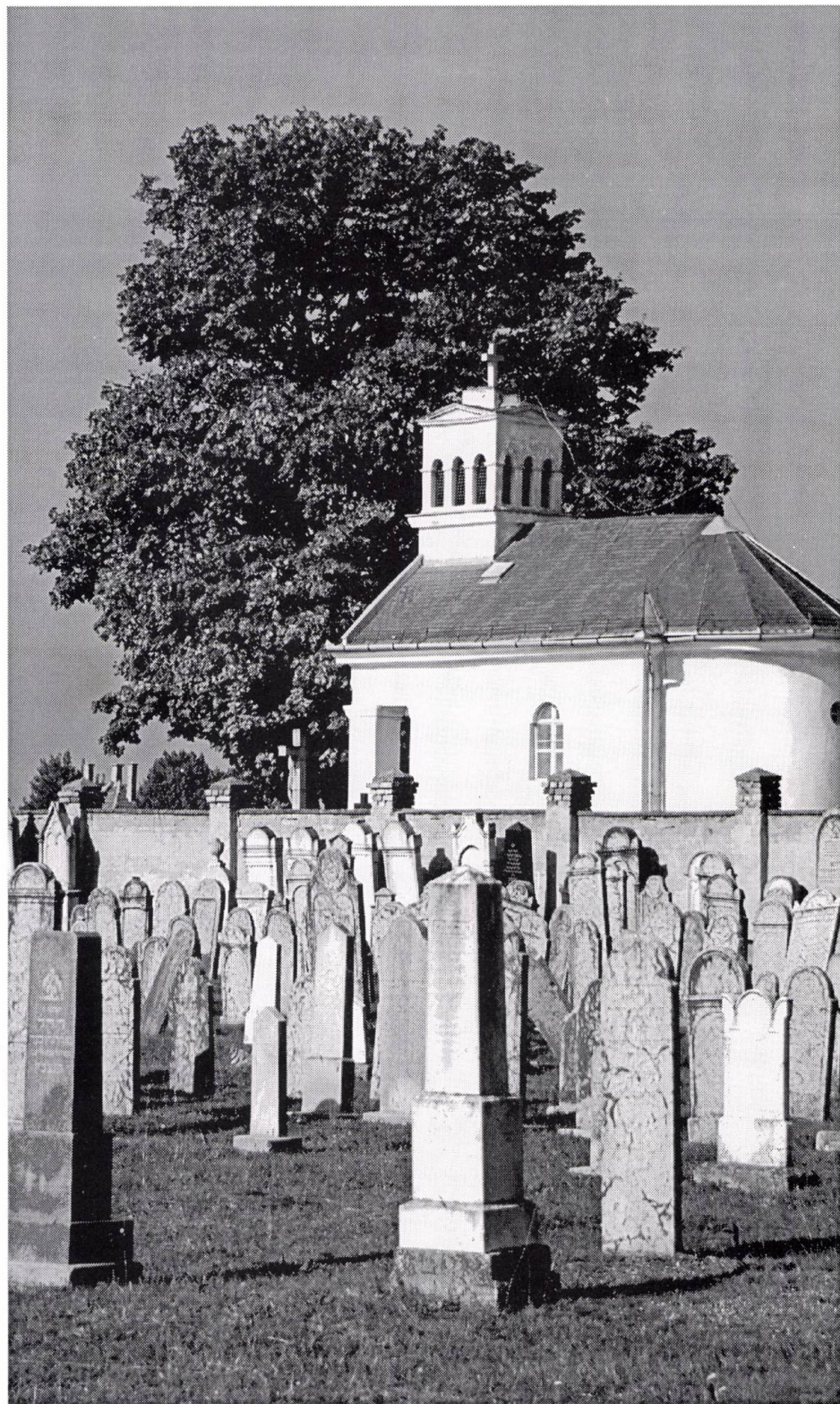
Trapp Ferenc versei

Az AlternArt

Magyar tájról magyar ecsettel

Tükröződések

Duna átúszás

A paksi zsidótemető

A Holocaust Pakson és környékén

Németh András a paksi Vak Bottyán Gimnázium 4. B osztályos tanulója az alábbi sorok szerzője. Történelemtanára: Szabó Péter

A Holocaust

A II. világháború kétségkívül a világtörténelem egyik legszörnyűbb szakasza volt, emberek milliói pusztultak el a harctéren az egyes országok értelmetlen hatalmi vágyai érdekében. Ami a legrosszabb, nem ez volt a legviészatasztóbb benne. Az igazán rémes az, hogy ez volt a világtörténelemben az első eset, hogy egy nép tervszerű, előre eltervezett megsemmisítésére került sor propaganda céllal ébresztett faji előítéletek alapján. A zsidó nép volt ennek az embertelen hitleri politikának az áldozata, aminek nemcsak a náci Németország vált a követőjévé, hanem Európa számos más országa is, köztük Magyarország. A zsidók üldözése és megkülönböztetése nem volt új keletű Európában, már évszázadokkal ezelőtt is áldozataivá váltak egyes diszkriminatív rendeleteknek. De a zsidóság mindent túlélve sikeresen asszimilálódott szinte minden országban abban reménykedve, hogy végre elfelejtheti a megkülönböztetéseket. Tévedett. A hitleri politikával újjáéledt, és minden addiginál erősebben jelentkezett az antiszemitizmus. Ez kezdetben csak megkülönböztetésekben nyilvánult meg, és a propaganda eszköze volt, de végül a zsidók üldözése a Holocaustban – az emberiség valaha elkövetett legszörnyűbb bűnében – teljesedett ki.

Fontos elsősorban tisztázni magának a Holocaust szónak a jelentését, mind nyelvi, mind történelmi szempontból. A holocaustum szóból alakult ki a kifejezés, jelentése égő áldozat. A szót az 1950-es években kezdték el használni a zsidó nép tervszerű kiirtására, amire a II. világháború során került sor a „náci birodalomban”. De világszerte csak az 1970-es évek végétől vált ismert elnevezéssé. Több szinonim szó jelent meg egyes országokban a Holocaustra. Ilyen például az izraeli eredetű Soá, ami magyarul felfoghatatlan csapást jelent. A zsidók által használt szó jól érzékelteti a zsidók és a közvélemény viszonyulását a történetekhez. Hazánkban egy hasonlóan sokatmondó kifejezés alakult ki, a vészidőszak. Minden megnevezés nagyon sokatmondó és beszédes, de azt lehet mondani, hogy az igazán jó megjelölést még nem találták ki. Valószínűleg nem is lehet szavakkal kifejezni azokat a borzalmakat, amiket a zsidók éltek át a világháborúban. A továbbiakban a magyar, majd részletében a rendelkezésre álló források alapján Paks és környékének zsidóüldözése kerül tárgyalásra.

Magyarországi zsidóüldözés rövid bemutatása^[1]

Ebben a fejezetben csak a körvonalait vázolom fel a hazánkban is kiteljesedő zsidóüldözésnek, - mivel részletezése újabb tanulmányt igényelne - hogy a következő fejezetben -, ami Paks és környékének zsidóüldözését tárgyalja - leírásra kerülő események összehasonlíthatók legyenek az országos eseményekkel. Azok az események, amelyek helyi megvalósulására nem volt utaló forrás, csak ebben a fejezetben kerülnek említésre.

[1] Randolph L. Braham: A magyar holocaust. Gondolat Kiadó, Budapest, 1988.

Az újjáéledő zsidóüldözésnek az előjelei már az 1920-as évek elején megjelentek egyes európai országokban. Hazánkban ez a Numerus Clausus elnevezésű, 1920-as törvénnyel kezdődött. Ez a hazai felsőoktatásban korlátozta az egyes nemzetiségekből felvehető tanulók számát az adott nemzetiség hazai arányához mérten. Kimondatlanul is nyilvánvaló volt, hogy ez a növekvő számú zsidó értelmiség ellen irányult. Ez volt az első jele az antiszemitizmusnak, még akkor is, ha a törvényt 1928-ban eltörölték. A következő közel 20 évben az egymást váltó kormányok egyre inkább a fasiszálódó Németország felé orientálódtak, és ezzel együtt ezek is átvettek egyes elemeket a náci programból, többek között az antiszemitizmust is. Így a zsidók számára egyre súlyosbodott a helyzet, gyülekeztek a viharfelhők.

1938. május 28-án fogadta el a magyar parlament az első zsidótörvényt. Ezzel megkezdődött a zsidók megkülönböztetésének utolsó szakasza. A törvény túlnyomó többséggel került megszavazásra, csak néhány józan politikus akadt, aki ellenezte egy ilyen, vallási alapon megkülönböztető törvény elfogadását. A törvény kimondta, hogy egyes értelmiségi pályákon a zsidók száma nem haladhatja meg a 20%-ot. Horthy kormányzó látta az ország rohamos sodródását a háborút sürgető Németország felé, így leváltotta Imrédy Béla kormányát, és helyette Teleki Pált bízta meg.

Teleki megpróbálta visszafogni hazánkban a jobbratulódást, de még neki sem sikerült megakadályoznia 1939. május 4-én a második zsidótörvény elfogadását. A törvény csupán szigorúban különbözött az előzőtől. Zsidónak már faji alapon tekintették az embereket, de az egyház nyomásának köszönhetően megmaradtak egyes kikötésekben a vallási alapok is. De alapvetően szigorúbb volt abban, hogy kik tekinthetők zsidóknak. Ez a törvény már 6 %-ban szabályozza a felsőoktatási intézményekbe felvehető, illetve 6-12 %-ban az iparban és kereskedelemben foglalkoztatható zsidók számát és egyes kulturális pályákon meg is tiltja a foglalkoztatásukat. Tilossá vált zsidók számára engedély nélkül földet vásárolni és eladni. Szabályozta az egyes cégek által foglalkoztatható zsidók számát is.

Magyarország egyre inkább Németország adósává vált, ami az első és második bécsi döntésnek volt köszönhető, melyek keretében visszacsatolták hazánkhoz a Felvidéket és Észak-Erdélyt. Ez a zsidóüldözés erősödését vonta magával.

Teleki öngyilkossága után a megalakuló Bárdossy-kormány vállalta a közeledést a németekhez, olyannyira, hogy hazánk 1941. június 27-én hadat üzent a Szovjetunióknak, és belépett a háborúba. Folytatódott a zsidóellenes rendeletek megjelenése, közülük a legfontosabb a harmadik zsidótörvény volt. Ez 1941. augusztus 2-án emelkedett törvényerőre. Megtiltotta a zsidók és nem zsidók közötti házasságot, és szigorította azokat a feltételeket, amelyek meghatározták, hogy ki számít zsidónak. 1941 augusztusában történt meg a hontalannak minősített, menekült zsidók kitelepítése. Kőrösmezőn gyűjtötték össze kb. 15-20.000 zsidót, és adták át az SS-nek, hogy az Galíciába, Kamenyec-Podolszkijba szállítsa őket. De nem voltak készek ekkora tömeg fogadására, így a zsidók likvidálása mellett döntöttek, ami ősszel meg is történt.

A Bárdossy-kormány leváltása után 1942-ben Kállay Miklós lett a miniszterelnök, akinek célja a jó viszony fenntartása volt a németekkel, de nem akart további engedményeket tenni nekik. Miniszterelnöksége során a zsidók viszonylag biztonságban érezhették magukat, nem hagyta a fasiszta, antiszemita erők további előretörését, sőt megtagadta a német felszólítást is, miszerint kötelező a zsidókat sárga csillaggal megjelölni és elkülöníteni – gettóba zárni.

A helyzet megváltozott, mikor Magyarországot megszállták a németek 1944. március 19-én. Sztójay Döme, a berlini magyar nagykövét alapíthatott egy, a németekhez hű kormányt. Az eddig elutasított intézkedések most kerültek bevezetésre, kötelezővé vált a zsidók számára a sárga csillag viselése, bevezették a közlekedési és vásárlási korlátozásokat, majd megkezdtek a „végső megoldás”, az „endlösung” megvalósítását – a németek így hívták a zsidó faj megsemmisítését. Gettókat hoztak létre, és ide különítették el a zsidókat. Majd június folyamán elvégezték a zsidók deportálását is. Először a visszacsatolt területekről, majd vidékről szállították el őket a koncentrációs táborokba. Horthy a szövetségesek nyomására leállította a deportálásokat, ezzel megmentve Budapest 200.000-es zsidóságát. De ekkorra már 440.000 zsidót deportáltak hazánkából. Természetesen a zsi-

dók minden ingó és ingatlan vagyonát államosították, kisajátították, elkobozták. Ezután viszonylag csend volt a zsidóüldözés terén, mivel a megmenekült fővárosi zsidók kivételével az ország összes zsidóját deportálták a haláltáborok valamelyikébe – kb. 600.000 főt. Másrészt a németek egyre szorultabb helyzetbe kerültek a frontokon, és már nem tudtak tovább foglalkozni a zsidósággal.

Újabb változás a sikertelen október 15-ei kiugrási kísérlet után következett be. A megalakuló Szálasi-kormány elkezdte az eddig mentességet élvező zsidók felkutatását. Velük együtt megkezdték a munkaszolgálatot teljesítők és a budapesti gettőlakók likvidálását. Ez volt hazánkban az utolsó próbálkozás a zsidóság megsemmisítésére. Sajnos ennek során is rengetegen veszítették életüket, de már jelentős volt hazánkban az embermentés is. Már nem érte váratlanul a közvéleményt az újabb likvidálási kísérlet, így az ellenállók még időben cselekedtek, sok zsidó köszönhetette nekik az életét. – Az embermentésről egy későbbi fejezetben még lesz szó.

A szovjet csapatok 1945. február 13-ára szabadították fel Budapestet, április 4-11-ére pedig az egész országot. Megszervezték az új, ideiglenes közigazgatást, és hatályon kívül helyezték a fasiszta, antiszemita törvényeket.

Ezzel véget ért ugyan a zsidók üldözése és irtása, de olyan mértékben befolyásolta az ország zsidó népességének számát, hogy az a mai napig érzékelhető. Sajnálatos módon a náci politika majdnem elérte a célját, a zsidók nagy része elpusztult a háború alatt, a túlélők pedig javarészt kivándoroltak Európából.

Zsidóüldözés Pakson és környékén

A TOLNA MEGYEI ZSIDÓSÁG LETELEPEDÉSÉNEK RÖVID TÖRTÉNETE

Tolna megyében hasonlóan mind a magyar, mind az európai viszonyokhoz a zsidók megjelenése nem a 20. századhoz kötődik, hanem a diaszpóra eredményeként több mint ezer évre nyúlik vissza. Már az i.sz. 3-4. században éltek zsidó vallásúak Tolna megyében, ezt bizonyítja egy Dombóváron feltárt későrómai temető, ahonnan egy zsidó gyermek ólomamulettje került elő, előlapján valószínűleg sófár, menóra és luláv látható – ezek a zsidó vallás hagyományos kegytárgyai. A kutatók álláspontja szerint ez egy szíriai eredetű zsidócsoporthoz tartozhat.

Ezek után csak a 16. században tudósítanak írásos források a zsidók Tolna megyei jelenlétéről. Ők a szultáni birtokok és vámszedőhelyek bérlői közé tartoztak, szám szerint heten, a tolnai és a paksi dunai kikötőben.

1717-ben a rohonci Ábrahám Sámuel és két női testvére költözött Pincehelyre, 1720-ban a morva Ábrahám Izák, 1726-ban egy másik morva zsidó is letelepedett családjával a dunaföldvári apátság birtokán. Ezek mind adóberlettel foglalkoztak, s mellette boltjuk is volt – tehát kereskedők voltak.

1735-ben jelent meg a magyar zsidóság első nagy törzskönyve, ebben megyénként vették számba a zsidó családokat és azok tagjait. Tolna megyében, 11 községben 42 zsidó családot számláltak, összesen 181 főt. Jónéhány községben mindössze egy zsidó család lakott, azonban voltak olyan települések, ahol feltűnően magas volt a zsidók száma. Ilyen volt például Hőgyész, a megye legtöbb zsidóját számláló települése, ez a helyi földesúr betelepülést szorgalmazó tevékenységének volt köszönhető. A zsidók főként mint bérlők, kereskedők és vásárosok telepedtek le itt. És innen származott az országos hírvű Goitein rabbicalád is. Pakson is kiemelkedően magas volt ekkor a zsidók aránya, 20 zsidó család élt ekkor itt. Ez abban is megmutatkozott, hogy Paks már ekkor rendelkezett rabbival és zsidó tanítóval. De voltak ellenpéldák is, Szekszárdon a földesurak akadályozták a zsidók megtelepedését. Azokon a településeken, ahol magas a zsidók lélekszáma, ott szinte a kereskedelem egyedüli lebonyolítóivá váltak, de ahol a számuk csekélyebb, ott is jelentős volt a részük a kereskedelemben. Pakson, Hőgyészen és Bonyhádon a kereskedők 95%-a volt zsidó, átlagosan a tolnai mezővárosokban 76%-a, Szekszárdon pedig mindössze 52%-a.

A zsidók törvényesen csak 1867 után vehettek tulajdonba ingatlanokat, de gyakorlatban köl-

csönök ellenértékéeként már volt a tulajdonukban számos ház és birtok is. A 19. században a zsidók szinte teljes mértékben belefolytak a helyi közigazgatásba, bekerültek a képviselőtestületekbe és egyesek még a törvényhatósági bizottságokba is.

De nem volt általános a zsidók boldogulása és gazdagsága. Ezt bizonyítja az is, hogy a szekszárdi Chevra Kadisha 75. jubileumán vendégül látta a hitközség vagyontalan tagjait. Ebből arra lehet következtetni, hogy 1934-ben a szekszárdi zsidóság 40%-a lehetett ilyen vagyontalan.

A 20. században már nemcsak a kereskedelemben vettek részt a zsidók, hanem mindenféle értelmiségi pályán, alakultak különböző zsidó alapítású szervezetek, kiemelkedtek hírességek is a Tolna megyei zsidók köréből – pl. Varjas Sándor filozófus; Klopstock Róbert tüdőgyógyász (Franz Kaffka barátja, Babits Mihály kezelőorvosa); Steiner László, aki Leslie Howard néven vált világhírűvé a filmiparban; Trebits Lincoln Ignác, a „paksi Buddha”.^[2]

Tehát nagy múltra tekinthetett vissza a megye zsidósága, és egyáltalán nem lehetett őket új népcsoportnak tekinteni.

Egy 1941-ből származó dokumentum tanúsága szerint a megye zsidóinak száma a 19. század végén érte el a maximumot, és az 1900-as években fokozatosan csökkent – ez minden bizonynyal az egyre gyakoribb kikeresztelkedésnek volt köszönhető. Pakson 1890-ben 1362 zsidót tartottak nyilván, ez csökkent 1941-re 730-ra.^[3]

A ZSIDÓK ÜLDÖZÉSE TOLNA MEGYÉBEN 1920-TÓL 1944. MÁRCIUS 19-IG

A zsidóság üldözése, mint más megyékben, itt sem volt új keletű. Például az 1222-es Aranybulla, izraeliták kereskedelmére vonatkozó szabályozása és a középkorban külön számukra kirótt adóterhek országos hatályúak voltak, így itt Tolna megyében is érvényt szereztek neki. Valószínűleg ezek az előzmények okozták, hogy a helyi emberek is ugyanúgy tudomásul vették a 20. században újjáéledő antiszemitizmust, mint az országban mindenki. Természetesen az nem állítható és nem is igaz, hogy mindenki támogatta volna a zsidóellenes szabályozásokat, vagy antiszemita lett volna, de már most említést kell tenni azokról - sajnos az emberek kisebbik részéről –, akik ellenálltak, és segítettek a zsidóknak. Róluk még egy későbbi fejezetben lesz szó.

Ha hasonlóan az előző fejezethez, kronológiai sorrendben tekintjük át az eseményeket, jól ki-
tűnik, hogyan valósult meg az egyes országos hatályú rendeletek Pakson és környékén.

Egy 1920-as belügyminiszteri levél, ami a Tolna megyei főispánnak lett címezve, vádlón vonja kérdőre Paks városát. Állítólagos értesülései szerint a város túl könnyedén osztogat letelepedési engedélyt zsidóknak - valószínűleg a helyi viszonylatokban nagyszámú zsidó lakosságot nem tudták mire vélni -, ezért kérte a főispánt, hogy vizsgálja meg a letelepedések ügyét. A főispán ezt meg is tette, mint az kiderül az 1920. nov. 17-i válaszból. Jelentésében az áll, hogy kivételezésekre utaló jeleket nem talált. Azt is leírja, hogy a városban tartott razziák sem jártak eredménnyel, nem találtak külföldi zsidókat. Tehát láthatjuk, hogy az éledő antiszemitizmus már vidéken is beindult az 1920-as évek elején. De a forrásból az is kiderül, hogy a helyi vezetésre még nem jellemző a zsidóellenesség, központi utasításra cselekszenek. Az esetet még nem lehet kifejezetten a zsidóságot hátrányos helyzetbe hozónak nevezni, ugyanis csupán törvénytelenység felkutatása a célja, de már ott van benne a következő évtizedek kiteljesedő antiszemitizmusának a csírája.^[4]

Az 1920-ban érvénybe lépő Numerus Clausus sem hozott túl nagy változást a környék zsidóságának életében, ugyanis nem voltak olyan jelentősebb felsőoktatási intézmények, amelyekre a törvény vonatkozott. Így az 1928-as módosítás sem volt jelentős, bár a helyi zsidók között sok értelmiségi is volt.

^[2] Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez /Iratok a Tolna megyei levéltárból/. Magyar Auschwitz Alapítvány - Holocaustdokumentációs Központ Bp., 1994. A Tolna megyei zsidóság történetéből, 11. oldal.

^[3] Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez /Iratok a Tolna megyei levéltárból/. Magyar Auschwitz Alapítvány - Holocaustdokumentációs Központ Bp., 1994. tolna megye jelentősebb zsidó közösségei 1870-1941 között (lélekszám), 15. oldal. I. melléklet

^[4] A Tolna Megyei Népűjság 1988. április 9-i számának Múltunkból c. rovata

Az 1938. májusi első zsidótörvény hasonló szempontból, mint a Numerus Clausus sújtotta ugyan a zsidóságot - bár még mindig nem jelentősen -, inkább demoralizálólólag hatott az a tudat, hogy törvény születik ellenük, és megkülönböztetik őket.

Az 1939. májusi második zsidótörvény már súlyosabb volt és hatása már Pakson is jelentősebb volt. Többen kerültek ekkor az utcára zsidó származásuk miatt. Közülük az egyik volt Komlós Ferenc, a paksi állami polgári fiúiskola óradíjas helyettes tanára. Őt a Székesfehérvári Tankerületi Királyi Főigazgatóság bocsátotta el 1940. február 1-i hatállyal - a második zsidótörvény értelmében. Sőt mint így elbocsátott személytől mind a nyugdíját, mind a végkielégítést megvonták.^[5] Szintén a második zsidótörvény hatására szaporodtak meg az olyan ügyek, ahol egyes személyek bizonyítják önmagukról, hogy nem tekinthetők zsidónak a hatályos törvények értelmében.

A Tolna megyei zsidók választójogát a törvény értelmében 1941. szeptember 22-én módosították, így csökkentették a választásra jogosultak számát. A választásra jogosult zsidók számát mind a képviselőválasztásra jogosultak, mind a községi képviselőtag-választásra jogosultak körében 90 %-kal csökkentették. Pedig reprezentációs arányuk ezeken a területeken amúgy is 2 % körül mozgott. A vármegyei törvényhozásban résztvevő 25 zsidó már az összlétszám 6,5 %-át tette ki, viszont itt mind a 25-től megtagadták a részvételt. Eredetileg 153 zsidó volt a képviselőtestületi tagok között, ez az összlétszám 4,5 %-a. Közülük csak 28 maradhatott a tagok sorában, de ezzel elérték a zsidó részvételi tagok arányának drasztikus lecsökkenését - arányuk 1% alá süllyedt. A részvételi arányszámok jól tükrözik a zsidó értelmiség szerepvállalását a helyi közigazgatásban, a képviselőtestületben és a törvényhozásban is nagyobb volt az arányuk az átlagosnál.^[6]

1941 augusztusában született meg a harmadik zsidótörvény, de ennek nem volt más következménye, mint kiszélesíteni a zsidónak minősülők táborát, és tiltani a zsidó és nem zsidó közti nemi kontaktust. Ennek eredményei csak további, nem zsidóvá minősítő kérelmek lehettek.

A Kállay-kormány idején nem változott jelentősen a zsidók helyzete, ezt megerősítik a források és a helyi sajtó - Tolnamegyei Újság - is. Az újság nem említ semmit a zsidók hátrányos helyzetbe hozásáról vagy más sérelméről és az „Alispáni iratok” között sincs erre az időtartamra keltezett jelentősebb eseményt említő szemelvény.

A ZSIDÓK ÜLDÖZÉSE TOLNA MEGYÉBEN 1944. MÁRCIUS 19-TŐL 1944 OKTÓBERÉIG

Az 1944. március 19-ei fordulat már a bevezetőben tárgyalásra került. Az ott leírt és bevezetésre kerülő szabályozások és egyéb zsidókra vonatkozó köteleességek itt Pakson és környékén is teljesültek, de ezek közül csak azokat említem, amelyeket forrásokkal is alá tudok támasztani.

1944. március 22-én jelent meg Müsslacher SS. Obersturmführer a járási főszolgabírói hivatalban, és leadta a zsidók mozgáskorlátozására vonatkozó szabályokat. Megtiltották a zsidóknak a kijárást este 6-tól reggel 7-ig, amennyiben ez megszegésre kerül az igazoltató német helyőrség kötelessége saját belátás szerint intézkedni. Kötelezővé vált a zsidó üzletek jól látható, legalább 10x10 cm nagyságú sárga csillaggal való megjelölése, mellette kötelező volt ezt felirattal is jelezni - 5-8 cm-es betűkkel - német és magyar nyelven egyaránt: „Zsidó üzlet - Judengeschaft”. Számba vették a környék zsidó lakosságát, s utasították a családfőket arra, hogy naponta jelentsék a hitközség elnökének, hogy a felügyelete alá tartozó személyek közül egy sem hagyta el Paks területét. A hitközség elnökei szintén napi számadásra lettek kötelezve Müsslachernél. Míg a családfők a helytelen adat közléséért vagy valamilyen törvényszegés elhallgatásáért „csak” saját életükkel feleltek, addig a hitközség elnökeinek hasonló mulasztását 100 zsidó életével torolták volna meg. Tehát tilossá vált bármiféle kimozdulás Paks területéről. Tilossá vált a zsidók számára bármilyen közlekedési eszköz hasz-

[5] Komlós Ferenc paksi áll. polg. fiuisk. óh. tanár elbocsajtása. Tkf. 2087/1939-40; kelt: Paks, 1940. január 31. - Bencze Barnabás tulajdona.

[6] Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez /Iratok a Tolna megyei levéltárból/. Magyar Auschwitz Alapítvány - Holocaustdokumentációs Központ Bp. 1994. A zsidók választójogának korlátozásáról 16. és 17-18. oldal.

nálata is. A rendelet külön hangsúlyt fektet arra, hogy óva intse a zsidókat a feketekereskedelem bármiféle üzésétől, esetére a kormány büntetésén kívül a német haderő külön megtorlását is kilátásba helyezi. Kötelesek minden ingó és ingatlan vagyonukról kimutatást bemutatni az előjáráságon, ahol azt a lehetőségek szerint kötelesek ellenőrizni és javítani.^[7]

A paksi és más helyi csendőrségek április 9-én feladatuk kapták az 1943 szeptembere óta elköltözött zsidó lakosok felkutatását és az általuk birtokolt fölösleges élelmiszer, ruhanemű vagy egyéb használati cikk lefoglalását és beszolgáltatását. A rejtegetett áruk tulajdonosait fel kellett jelenteni, sőt kötelezték a zsidókat a háztartási alkalmazottaikkal való viszony azonnali megszüntetésére.^[8]

Továbbra is kutatták a külföldi állampolgárságú zsidókat, Pakson a csendőrség április 22-én tartott razziája során 19 személyt vett őrizetbe.^[9]

A Budapesti Közellátási Hivatal május 5-ig kötelezte a megyék alispánjait a megye zsidóinak összeszámlálására, aminek Szongott Edvin alispán eleget is tett. Ekkorra már szükség volt az új számadatokra, mivel történtek visszaköltöztetések, és már a harmadik zsidótörvény alapján kellett zsidónak minősíteni az embereket. Az adatok tanúsága szerint az 1268 zsidó lakosú Dombóvár mögött Paksnak volt a második legtöbb zsidó polgára, szám szerint 951 fő. Ez megyei tekintetben soknak számított, tekintve, hogy a megyében összesen 5099 fő volt sárga csillag viselésére kötelezve, és ha a két város zsidóinak számát összeadjuk, az majdnem a felét teszi ki.^[10] Az adat hitelességét igazolja, hogy a megyei újság is 5000 zsidót említ megyei szinten. A megyei újság ezen száma nemcsak ezért jelentős, hanem azért is, mert ezzel a számmal kezdődik meg a „cikkezés” a megyei zsidóhelyzetről a hosszú hallgatás után.^[11]

A zsidók újbóli számbavétele után, május 11-én megszületett az alispáni rendelet a megye zsidóinak új lakóhelyeiről – a gettókról. Az 1. § értelmében zsidók csak 10.000 főnél nagyobb lakossággal rendelkező községben lakhatnak. Azokból a községekből, amelyek ennél kisebb lélekszámúak kötelesek a 4. és az 5. §-ban kijelölt helyre átköltözni. A dunaföldvári járásban Paksot választották ki erre a célra, minden zsidó, aki ebben a járásban lakik – a nagydorogi zsidókat kivéve –, köteles volt odaköltözni. A 2. § rendelkezik a gettók helyéről, viszont pontos utasításokat nem ad a helyi vezetőknek a gettó konkrét helyét illetően, csupán irányelveket fogalmaz meg. A gettó lehetőségek szerint legyen a város egy zárt részében, utcájában, de ha ez nem is valósítható meg, mindenképpen egymás melletti házakból, háztömbökből legyen kialakítva. A gettó valós helyéről a járások főszolgabírája volt köteles gondoskodni együttműködve a községi előljárással. A 8. § igyekszik rendezni a gettó területén élő nem zsidók helyzetét. Alapvetően tilos nem zsidóknak a gettó területén élni, ha vannak ilyenek, azoknak el kell költözni. De a kiköltöztetés csak abban az esetben hajtható végre, ha a nem zsidó személy rendelkezik olyan lakással, amely megfelel az állandó keresetének és életszínvonalának. Ha ilyennel nem rendelkezik, a kiköltözés elhalasztása indokolt. 9. § tisztázza a gettó házainak megkülönböztető jeleit, és egyben azok használatára kötelez. A zsidó lakóhelyül kijelölt összes épület bejáratát jól látható helyen, sárga csillaggal volt kötelező megjelölni. Ezen túlmenően a rendelet még pontos utasításokat is ad a csillag kinézetét illetően. Színét kanárisárgának határozza meg, a minimális átmérőjét pedig 25 centiméteresnek, mellette követelményül állítja, hogy ellen-

[7] Évszázadokon át – Tolna megye történetének olvasókönyve 3. Tolna Megyei Levéltár, Dunaújváros, 1990. A paksi német SS katonai parancsnok kivégzésekkal fenyegetőzik, és utasítást ad a paksi zsidók mozgáskorlátozására, 1944. március 22., 581–582. oldal.

[8] Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez /Iratok a Tolna megyei levéltárból/. Magyar Auschwitz Alapítvány – Holocaustdokumentációs Központ, Bp., 1994. Zsidók kényszerszállítása a régi lakhelyükre, 21–22. oldal.

[9] Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez /Iratok a Tolna megyei levéltárból/. Magyar Auschwitz Alapítvány – Holocaustdokumentációs Központ, Bp., 1994. Razziák során őrizetbe vett külföldi zsidók, 23–24. oldal.

[10] Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez /Iratok a Tolna megyei levéltárból/. Magyar Auschwitz Alapítvány – Holocaustdokumentációs Központ, Bp., 1994. Tolna megye székhelyén és a községekben zsidónak minősülő személyek számának felmérése a budapesti székhelyű Közellátási Hivatal 15. főosztályának távirati utasítása alapján, 26. oldal.

[11] Tolnamegyei Újság 1944. május 10-i száma.

álljon az időjárás viszontagságainak. A gettót minden oldalról körül kellett táblázni „Zsidó lakások” felirattal, amit szintén a pontos adatoknak megfelelően kellett elkészíteni. A 20 cm széles és 40 cm hosszú táblára szintén kanárisárga festékkel volt kötelező írni legalább 10 centiméteres betűkkel. A kihágások a 15. § értelmében 6 hónapi börtönbüntetéssel büntethetők. A rendelet 13. §-a szerint a jelen rendelet a harmadik zsidótörvény alapján tekint egyes személyeket zsidónak. A 3. és a 14. § a mentességekkel foglalkozik, nem érvényes a rendelet azokra, akik nélkülözhetetlen hadüzemi munkás státuszban vannak, és akik nem kötelesek a megkülönböztető jelzés – sárga csillag – viselésére.^[12] Pakson összesen 881 zsidót zártak gettóba, ebből 756 fő volt paksi és 125 fő volt járásbeli zsidó.^[13]

Ugyanezen a napon született alispáni rendelet a gettók berendezkedéséről, amelyre már az előző rendelet 10. §-ában is utal az alispán. Irányelvként rögtön a rendelet elején leszögezi, hogy a legfontosabb feladat a zsidók elkülönítésének biztosítása a nem zsidóktól. Kötelező volt a férőhelyek maximális kihasználása, a házak, épületek összes arra alkalmas helyiségét fel kellett használni. Ugyan a lakóhelyiségeket családonként utalták ki, a több személy elszállásolására alkalmasakat akár családok összeköltöztetésével is ki kellett tölteni. Ilyenkor a végrehajtó szerveknek a rokoni szálakat azért figyelembe kellett venniük. A lakásokba költöztethető személyek száma változhatott a helyi viszonyok függvényében, de irányelvül az szolgált, hogy „egy 4x4 m alapterületű lakóhelyiségbe legalább 3-4 személy elhelyezendő”^[14] Nem korlátozta a zsidókat a magukkal vihető használati tárgyak mennyiségében, minden általuk szükségesnek talált holmi szabadon bevihető volt a gettóba. De a helyek kiosztásánál a poggyász mennyisége nem vehető számításba. A zsidó lakásokban hátrahagyott vagyontárgyakkal való eljárás szabályait a megyei és a megyeszékhelyi Árvaszék köteles meghatározni. A megüresedő zsidólakások további sorsáról a főszolgabírók döntenek, lehetőség szerint a közhivatalnokok és köztisztviselők javára. A rendelet pontosan szabályozta a gettó belső életét is. A legfőbb a gettó parancsnoka volt, neki voltak alárendelve a „házcsoportparancsnokok”, a „zsidó házparancsnokok”, „lakásrészparancsnokok”. Köztük hierarchikus rend volt, az alacsonyabb alá volt rendelve a feljebbvaló parancsainak és utasításainak, azokat köteles volt teljesíteni. Minden parancsnok felelős volt a saját részéért a gettóban a rendért, tisztaságért, a rendeletek betartásáért és az ott lakó személyek egészségügyi állapotáért is. A gettóban a rend fenntartására egy „zsidó őrséget” állítanak fel, ez alkotja a gettó karhatalmát. A gettó kialakításakor az egyik legfontosabb szempont az orvosi ellátás és a tisztaság biztosítása volt, annak érdekében, hogy a fertőző betegségek és a járványok megelőzhetőek legyenek. A gettó orvosának – általában egy a gettó lakói közül – már a gettóba költözéskor kötelessége a lakók egészségügyi állapotának ellenőrzése. A későbbiekben létre kellett hozni gyengélkedőszobát, ahol az orvosi vizsgálatok folynak, és elkülönítőszobát is, ahol a fertőző betegeket tudják elszeparálni. Amennyiben a gettó lakói között nincsen orvos, akkor feltétlenül gondoskodni kell egyről. Ha lehetséges, más gettókból kell áthelyezni, viszont ha ez nem megoldható, akkor a helyi orvos feladata az orvosi teendők elvégzése a gettóban is. A szabályozásban kitérnek a zsidók és nem zsidók kapcsolatára is. A köztük lévő bármilyen érintkezést megtiltják, kivételes esetekben is csak egy hatósági tag jelenlétében találkozhatnak. Sem zsidó nem léphet ki a gettóból, sem nem zsidó nem léphet be a gettóba. Ez alól a vásárlás a kivétel, amit közösen köteles az egész gettó lebonyolítani. Csak a hatóságok által ellenőrzött élelmiszerek vásárolhatók meg, ezekért lakóépületenként maximum egy vagy két ember mehet ki a gettó területéről. De a vásárlás időpontjáról és időtartamáról is előzetesen jelentést kell tenni. Mivel a gettóba

[12] Évszázadokon át – Tolna megye történetének olvasókönyve 3. Tolna Megyei Levéltár, Dunaújváros, 1990. Az alispán megküldi a 8100 sz. rendeletét a megye valamennyi közigazgatási szervéhez a zsidók lakhelyének kijelöléséről (gettókról), 1944. május 11., 585-588. oldal. III. melléklet

[13] Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez /Iratok a Tolna megyei levéltárból/. Magyar Auschwitz Alapítvány – Holocaustdokumentációs Központ Bp. 1994. Tolna megyei zsidók lakóhelyének kijelölése 28-29. oldal.

[14] Évszázadokon át – Tolna megye történetének olvasókönyve 3. Tolna Megyei Levéltár, Dunaújváros, 1990. Az alispán megküldi a 8101 sz. rendeletét a megye valamennyi közigazgatási szervéhez a zsidó gettók életrendjéről, 1944. május 11., 589-596. oldal.

zárt zsidók folyamatosan valamilyen munkavégzésre voltak kötelezve, a rendelet részletesen taglalja a különböző munkák körülményeit is. Nem zsidó semmilyen munkát nem végezhet a gettóban zsidó számára. A nem zsidó kereskedők sem adhatnak el semmi olyat a zsidóknak, ami nem szerepel a hatóságoknak előzetesen bemutatott listán. A zsidók viszont munkára vannak kötelezve. A nők és a 14 évesnél fiatalabb fiúk a gettó takarítását kapják feladatuk, különös tekintettel a közösen használt területekre – a belső udvar és a mellékhelységek. A férfiak és a 14. életévüket betöltött fiúk gettón kívüli munkák végzésére alkalmasak. Ilyenkor a munkaadó kötelessége biztosítani, hogy ne tudjanak érintkezni nem zsidó személyekkel. Sőt a biztonság kedvéért a helyi hatóságot is értesíteni kell, annak pedig felügyeletet kell biztosítani a munkavégzés időtartamára. A gettóban élő zsidókról névjegyzéket is írtak, hogy minden ott lakó személy neve, kora, foglalkozása, szakmája nyilvántartásba kerüljön. Hasonló megfontolásból egy térképvázlatot is le kellett adni, amelyen jól láthatóan fel van tüntetve a helyi gettó területe. Hasonlóan a korábbi szabályokhoz, most is kötelező maradt a napi jelentés tétele a helyi csendőrhatalóságoknál, ez volt a „reggeli jelentés”. Ez a gettó parancsnokának lett a feladata, jelentésében ki kellett térnie a gettó lélekszámára, munkások számára és munkahelyére, munkaképtelenek és betegek számára. Az alispán a rendelet végén a kiadás napjától lépteti hatályba ezt és az előző rendeletet egyaránt.^[15]

Ijesztő az intézkedések előrelátó pontossága, amelyek minden bizonnyal a németek tapasztalataiból és példáiból táplálkoztak. Az ember bár szörnyűséggel, de mégis csodálkozva nézi a kisebbnél kisebb települések néhány száz fős gettóit, viszont ekkorra már nemcsak, hogy álltak, hanem teljes gőzerővel működtek is a német megsemmisítő táborok. Az ott tapasztalható, mindent felülmúló gyakorlatiasság jellemezte az Európa szinte minden pontján felállított gettók ezreit is.

A rendeletek május 17-én jelentek meg a megyei sajtóban. Ugyanebben a számban jelent meg az a cikk is, amelyben a sajtóügyek kormánybiztosa hívja fel a rendeletekben kötelezetteket, hogy a forgalomból kivont zsidó könyveket Pécs, Baranya, Tolna területéről a pécsi Konkoly Thege Dezsőnek szolgáltatassák be ellenérték fejében.^[16] Ez is hozzátartozott a zsidó nép módszeres kiirtásához, tudták, hogy egy nép megsemmisítése akkor teljes, ha a kultúrájuk is megsemmisül. Ugyanis minden népet a saját kultúrája, a hagyományai tesznek önállóvá.

A megyei sajtó beszámol arról, hogy alispáni rendeletre a 10.000 főnél kisebb lakosú helységekből át kell költöztetni a zsidókat nagyobb településekre, mert azokban jobban megoldható a gettósítás. Kötelező a zsidókat a gettóban elhelyezni, tilos a táborok kialakítása. Nagydorog község zsidóinak kivételével a dunaföldvári járás összes zsidója köteles a paksi gettóba költözni. Nem tilos a vagyontárgyak átszállítása, de az otthagytakat lefoglalják. A körülményeiket az határozza meg, hogy helyzetük nem lehetett jobb, mint a légitámadások károsultjaié. A cikk leírja, hogy a rendeletet már május közepére végrehajtották.^[17]

Egy júniusi újságcikk írja le, hogy megvalósíthatatlan volt Szekszárdon egy zárt gettó kialakítása, ezért a szekszárdi zsidókat szétosztják a megye más gettóit között, átszállításra kerülnek vasúton, vagonokban. Paksra telepítettek át a második legnagyobb számban zsidókat, pontosan 73 személyt.^[18]

1944. május 1-i hatállyal megszüntettek jó néhány ügyvédi irodát vagy azt más – nem zsidó – kezébe adták. Az említett időponttól törölte a pécsi Ügyvédi Kamara az ügyvédek jegyzékéből dr. Sándor Béla paksi ügyvédet is, irodája gondnokául dr. Grosch Józsefet nevezték ki.^[19]

A gettóba zárások és átszállítások befejezéséről számol be egy tisztí főorvosi jelentés. Leírja azokat a városokat – köztük említi Paksot is -, ahol sikeresen létesítettek gettót, és indították be az

[15] Tolnamegyei Újság 1944. május 17-i száma

[16] Tolnamegyei Újság 1944. május 24-i száma

[17] Tolnamegyei Újság 1944. június 3-i száma

[18] Tolnamegyei Újság 1944. június 3-i száma

[19] Évszázadokon át – Tolna megye történetének olvasókönyve 3. Tolna Megyei Levéltár, Dunaújváros, 1990.

orvosi szolgáltatásokat. A jelentésben ugyan az áll, hogy minden rendben zajlik, viszont egy június 3-i dombóvári tisztí orvosi jelentés szerint az egészségügyi ellátás nem tökéletes, nagy a zsúfoltság, már jelentkezik az orvoshiány is. Valószínűleg a megye más településein sem lehetett más a helyzet.^[20]

A következő forrásrészletből kiderül, hogy milyen kíméletlenül bántak el a bürokráciának el-lenszegülő zsidókkal. „... a paksi gettóból Ócsény községhez tartozó Ozsák pusztai uradalomba 24 fő női személy lett az őr által gazdasági munkára kirendelve. Ezen 24 fő között szerepel: Rubinstein Samuné és Rubinstein Olga paksi (:gettó) lakosok, akik ... kijelentették, hogy ők nem mennek” – áll a paksi csendőrőrs 1944. június 5-i előterjesztésében. S a továbbiakban a következőket írják Rubinstein Samunéről: „...kijelentette, hogy ha másképp nem, a gettóból engedély nélkül is kimegy és megmutatja, hogy ő nem fog elmenni. ... a gettóban állandóan izgat és ... perlekedik, ... a kiadott rendelkezéseket nem tartja be ... A fentieknél fogva kérem mindkét személynek sürgős internálását elrendelni...”. Másnap Rubinstein Samuné megfellebbezte a paksi járás főszolgabírájának internálási határozatát, melyben elmondja, hogy ő soha nem tagadott meg munkát, de elvből nem is jelentkezett önként, tagadja benne azt az állítást is, hogy összetűzésekbe került volna a gettó más lakóival, majd hivatkozik súlyos epebajára, bőrbetegségére és mellrák operációjára, végül leírja családjá szörnyű helyzetét – férje és fia munkaszolgálatos, négy lánya pedig a fent említett mezőgazdasági munkákat végzi. A fellebbezés végén méltányosságot kér, hogy legyenek tekintettel arra, hogy a gettó és a körülmények által okozott nyomás teszi ingerlékenyvé. Természetesen a fellebbezést elutasították, és az internálást mind az alispán, mind pedig a belügyminisztérium jóváhagyta.^[21] A forrás kiválóan vázolja a zsidók kiszolgáltatott helyzetét, kötelezőek voltak számukra a közmunkák, amik vidéken szépszámmal akadtak a mezőgazdaság terén. De értesülünk belőle a gettóba toloncolt átlagos zsidóasszony helyzetéről is, akinek már csak a csonka családja maradt meg, és emellett munkára kötelezik, és mivel ez a helyzet és a gettó nyomorúsága, zsúfoltsága lelkileg megtöri, nem csoda, hogy megpróbál fellázadni, és leverni magáról a láncokat. Viszont alkalmas példa annak a bemutatására is, hogyan bántak el a hasonló, öntudatra ébredt, lázongó zsidókkal, akik alkalmasak lehettek volna szervezkedésekre és a gettó felbujtására, őket internálták elsőként, hogy továbbra is megőrizték a rendet. Ez és hasonló ügyek ekkorra már nem jelenhettek meg a sajtóban, folyt a cenzúrázás. Az utolsó zsidó tárgyú cikk a Tolnamegyei Újságban június 3-án jelent meg, ettől kezdve majd egy évig hallgatott a sajtó a zsidóügyekről.

A korábban keltezett források mind azt tanúsítják, hogy Tolna megyében sem a rendfenntartó szervek, sem pedig a közigazgatásban résztvevő hivatalnokok nem törekedtek arra, hogy rosszabb körülményeket teremtsenek a zsidók számára, sőt inkább igyekeztek a lehetőségekhez mérten enyhíteni helyzetükön. Ez valószínűleg annak volt betudható, hogy a német megszállás után még nem sikerült rögtön mindenütt lecserélni a fent nevezett embereket és a régi kormány hivatalnokai még nem voltak hű fasiszták és megrögzött antiszemiták. Viszont egy 1944. júniusi forrás arról tanúskodik, hogy ez a helyzet megváltozott, ugyanis névtelen, keresztény paksi lakosok levélben kérték az alispánt, hogy járjon utána a zsidók kínzásának Paks városában. Állításuk szerint 3 paksi detektív rendszeresen veri a helyi gettó zsidó lakosait – „Ütik-verik őket, azután hideg vízbe mártják a kezüket, hogy ne lássék meg az ütés”, majd aláíratják velük, hogy nem történt bántalmazás. Természetesen semmilyen eredménye nem volt a levélnek, egyszerűen eltűnt az irattár papírtömegében.^[22] De a paksi lakosok nemcsak együttérzésre voltak képesek, voltak köztük olyanok, akiket megszáditott a fasiszta demagógia, és valóban hittek a zsidók bűnösségében, emellett kihasználták a zsidók elnyomottságát és tehetetlenségét. Sokszor megszerezték az elkobzott zsidó va-

[20] Évszázadokon át – Tolna megye történetének olvasókönyve 3. Tolna Megyei Levéltár, Dunaújváros, 1990. A megyei tisztí főorvos jelentése a közigazgatási bizottsághoz a májusi egészségügyi helyzetről és a zsidógettók létesítéséről (részlet), 1944. június 10., 598-599. oldal.

[21] Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez /Iratok a Tolna megyei levéltárból/. Magyar Auschwitz Alapítvány – Holocaust Dokumentációs Központ Bp., 1994. Rubinstein Samuné és társa internálása, 34-36. oldal.

[22] Bencze Barnabás – a paksi Bezerédj Általános Iskola tanára – közlése alapján.

gyontárgyakat, és lelkiismeret furdalás nélkül használták azokat. Ezek a korabeli gúnydalok híven tükrözik, és egyben igazolják a polgári körben is kialakuló helyi antiszemitizmust:

„Erger, Berger, Soszberger, minden zsidó gazember.”

„Száz zsidó egy sorba, mennek a gettóba, elől megy a Frédi, hátul megy a Béni, száz zsidó egy sorba.”^[23]

Alátámasztja a paksi polgárok megoszló viselkedését, a ma megkérdézett túlélők állítása. A ma már az Egyesült Államokban élő, 92 éves Lővei Illus néni – itt mindenki Lővi néni néven ismeri az évente hazalátogató túlélőt – visszaemlékezésében utalt a paksi lakók készséges együttműködésére a nácikkal: „... magasra emelt karokkal örvendeztek... a karok a Heil Hitler üvöltésre lendültek a magasba.” Viszont ellenkező esetre is van példa bőven, a megkérdézett W. Jánosné elmondta: „Itt álltam, bizony, és integettem. Ők is integettek ... A fejünk fölött csaptunk össze a kezünkkel, hát hogy ilyet csinálnak!”^[24]

1944. június 16-án jött Budapestről – Jaross Andortól - a rendelet a megye zsidó egyesületeinek feloszlására. Az alispán kötelessége volt a tartozásaik rendezése és vagyonuk, vagyontárgyaik lefoglalása, amelyeket a Magyarországi Zsidók Szövetségének volt köteles átadni. A leiraton nem szerepelt paksi székhelyű, feloszlátandó egyesület. De a rendelet betartásának nehézségét tükrözi, hogy július 15-én a bonyhádi főszolgabíró azt jelentette, hogy a helyi egyesületek vagyonának felkutatása lehetetlen, mivel azok a személyek, akik erről felvilágosítást tudtak volna adni, ismeretlen helyre távoztak. Ez igazolja azt az alábbiakban kifejtett állítást, miszerint a zsidók haláltáborokba szállítása június végén megtörtént.^[25]

A megyei alispán június 26-án tett jelentést a belügyminiszternek a megyében megüresedett zsidó orvosi lakásokról, Pakson ekkorra egy ilyen lakás üresedett meg, és a nevezett dátumig jelentkező híján nem is került kiutalásra.^[26]

Egy július 10-i főorvosi jelentésből derül ki, hogy ekkorra már megtörténtek a deportálások, kiűrtették a megye gettóit. A környék zsidóinak nagy része ekkorra már valamelyik krematóriumban végezte, vagy egyszerűen az útszélén, holtan összeesve a fájdalomtól vagy valamelyik náci katona golyójától. S a helyi sajtó folyamatosan hallgat az eseményekről. A jelentés arról ad számot, hogy a megye zsidó egészségügyi dolgozóinak deportálása nem okozott semmilyen hátrányt, ugyanis az illetékes orvosok már leszereltek a katonai szolgálatból, és leírja, hogy a megüresedett gettókból nem fordultak elő ragályos megbetegedések. Csupán néhány környékbéli településen okozott fennakadást a gyógyszertárak működésében a deportálás, ugyanis a zsidó felelős vezetőket is elszállították.^[27] A deportálások során a fasiszták nem kímélték az iskoláskorú gyermekeket sem. Ugyan konkrét adat nincs az elszállításukról, viszont vannak olyan források, amelyek kétséget kizáróan támasztják alá ennek az állításnak a helyességét. A következőkben felsorolásra kerülő diákok neve az adott évben még szerepelt a paksi állami polgári iskola évkönyvében, de sajnos a későbbiekben már senki sem hallott róluk többé. Ők valószínűleg mindannyian a náci birodalom áldozataivá váltak. Az 1941-42-es évben az 5. osztályos Davidovics Hedvig; az 1944-45-ös évben az I. osztályos Krammer György, Lichtig Pál, Horváth György, Berkovits Ibolya, Blau Ella, Kramer Hedvig, Kollman Erzsébet,

[23] Bencze Barnabás - a paksi Bezerédij Általános Iskola tanára - közlése alapján.

[24] Respublika, I. évfolyam 8. szám 1994. július 8-14., Felemelt karral c. cikk, 44. oldal.

[25] Évszázadokon át – Tolna megye történetének olvasókönyve 3. Tolna Megyei Levéltár, Dunaújváros, 1990. A belügyminiszter leirata az alispánhoz a Tolna megyei zsidóegyesületek feloszlásáról, 1944. június 16., 603-604. oldal.

[26] Dokumentumok a zsidóság üldöztetésének történetéhez /Iratok a Tolna megyei levéltárból/. Magyar Auschwitz Alapítvány – Holocaust Dokumentációs Központ Bp., 1994. A belügyminiszternek küldött alispáni jelentés a megüresedett zsidó orvosi lakások igénybevételéről, 43. oldal.

[27] Évszázadokon át – Tolna megye történetének olvasókönyve 3. Tolna Megyei Levéltár, Dunaújváros, 1990. A megyei tiszt főorvos jelentése a közigazgatási bizottsághoz a júniusi közegészségügyi helyzetről és a Tolna megyei zsidó lakók gettóinak deportálásáról, 1944. július 10., 611. oldal.

Pollacsek Éva; a II. osztályos Müller Endre; a III. osztályos Horváth Ferenc, Rosenbaum László, Schoszberger Imre; a IV. osztályos Luszt Miklós és Schosberger Sándor.^[28]

A deportálás után, 1944 augusztusában a csendőrségek nekiláttak azon nem zsidó személyek felkutatásának, akik megszegve a törvényt, valamiféle segítséget nyújtottak zsidó társaiknak. A legtöbb esetben ez az értéktárgyak vagy pénz rejtegetését jelentette, ezeket a tárgyakat lefoglalták. A rejtegetők névsorát is feljegyezték, ebből kiderül, hogy a magánszemélyeken kívül egyes közhivatalnokok is követtek el ilyen „bűntényt”. A csendőrség a főszolgabíró hivatalokat kérte fel a névsorban nevezett személyek kihallgatására és a büntetés kiszabására. Pakson 48 felkutatott esetet említ a névjegyzék. És valószínűleg az esetek egy bizonyos százalékára nem is sikerült a csendőrségnek felfedeznie.^[29]

Az 1944 nyár végén kialakult pillanatnyi politikai zavar, a miniszterelnök leváltása, az őszi kiugrási kísérlet és az, hogy a németek egyre szorultabb helyzetbe kerültek a keleti és nyugati fronton egyaránt, háttérbe szorította a zsidóüldözést, azt is mondhatnánk, hogy a háború mellett már nem volt kapacitása a náci gépezetnek az antiszemitizmusra. Ezt a források is igazolják, ebben az időszakban nem voltak és nem is lehettek újabb zsidókat érő zaklatások, mivel az eddig sárga csillaggal illetett személyeket már deportálták.

Sor- szám	A község neve	1870	1890	1900	1910	1920	1930	1941
1.	Bonyhád	1209	1274	1143	1159	1038	1022	1159
2.	Paks	1129	1362	1111	1011	891	787	730
3.	Szecsárd	879	918	801	840	675	567	437
4.	Dombóvár	183	581	701	682	780	749	613
5.	Dunaföldvár	607	627	651	563	378	363	355
6.	Hőgyész	531	456	388	386	314	309	282
7.	Tárnási	193	390	411	358	294	250	187
8.	Tolna	289	349	292	340	265	258	205
9.	Bátaszék	186	246	141	152	124	122	103
10.	Gyöng	275	228	177	180	116	77	70
11.	Pincehely	116	150	282	272	187	171	147
12.	Iregszemcse	152	169	165	112	99	71	50
13.	Fadd	163	162	156	123	49	58	58
14.	Simontornya	135	189	147	109	69	74	59
15.	Ozora	124	170	140	103	58	72	56
16.	Szedres	15	31	40	46	46	57	56
17.	Döbrököz	65	81	76	67	31	46	42
18.	Szakcs	69	136	95	69	29	37	30
19.	Öcsény	37	39	45	40	42	27	32
20.	Zomba	39	48	42	43	30	34	25

*I. sz. melléklet: Tolna megye jelentősebb községeiben élő zsidók száma
1870 és 1941 között*

[28] lásd. 22.

[29] Évszázadokon át – Tolna megye történetének olvasókönyve 3. Tolna Megyei Levéltár, Dunaújváros 1990. A Pécsi IV. Csendőr Kerületi Parancsnokság átírata a megye alispánjához a zsidóvagyonok rejtegetőiről, 1944. augusztus 26., 615-616. oldal.

Komlós Ferenc paksi áll. polg. fiú-
isk. ór. tanár elbocsájtása.
Tkr. 2087/1939-40.
/

25/1940.

Takintatos:
KOMLÓS FERENC Úrnak
tanár.
Paks.

Mai napon a Szekesfehervári Tankerületi Királyi Főigazgatóságtól az alábbi rendelkezést vettem:

A szekesfehervári tankerületi kir. főigazgatójától, 2087/1939-40. sz. n. A nagymoltoságu vallás- és közoktatásügyi miniszter ur folyó évi január hó 22-én kelt 12.055/1940. Eln. számú rendeletével Komlós Ferenc paksi áll. polg. fiúiskolai óraadó tanárt az 1939. évi IV. t. c. 5. §-a alapján 1940. évi február hó 1-től kezdődő hatállyal szabályosra végelbocsátás alá vonta.

Felhívom Igazgató Urat, hogy erről az érdekelteket azonnal és szíveskedjen, hogy ellátást a nagymoltoságu vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak nincs módjában r. szerez megállapítani és kiutalni, mert az 1936. évi október hó 5-től eltöltött óraadó tanári szolgálati ideje után, mint ideiglenes alkalmazott sem nyugdíjra, sem végkielégítési igényt még nem szerzett.

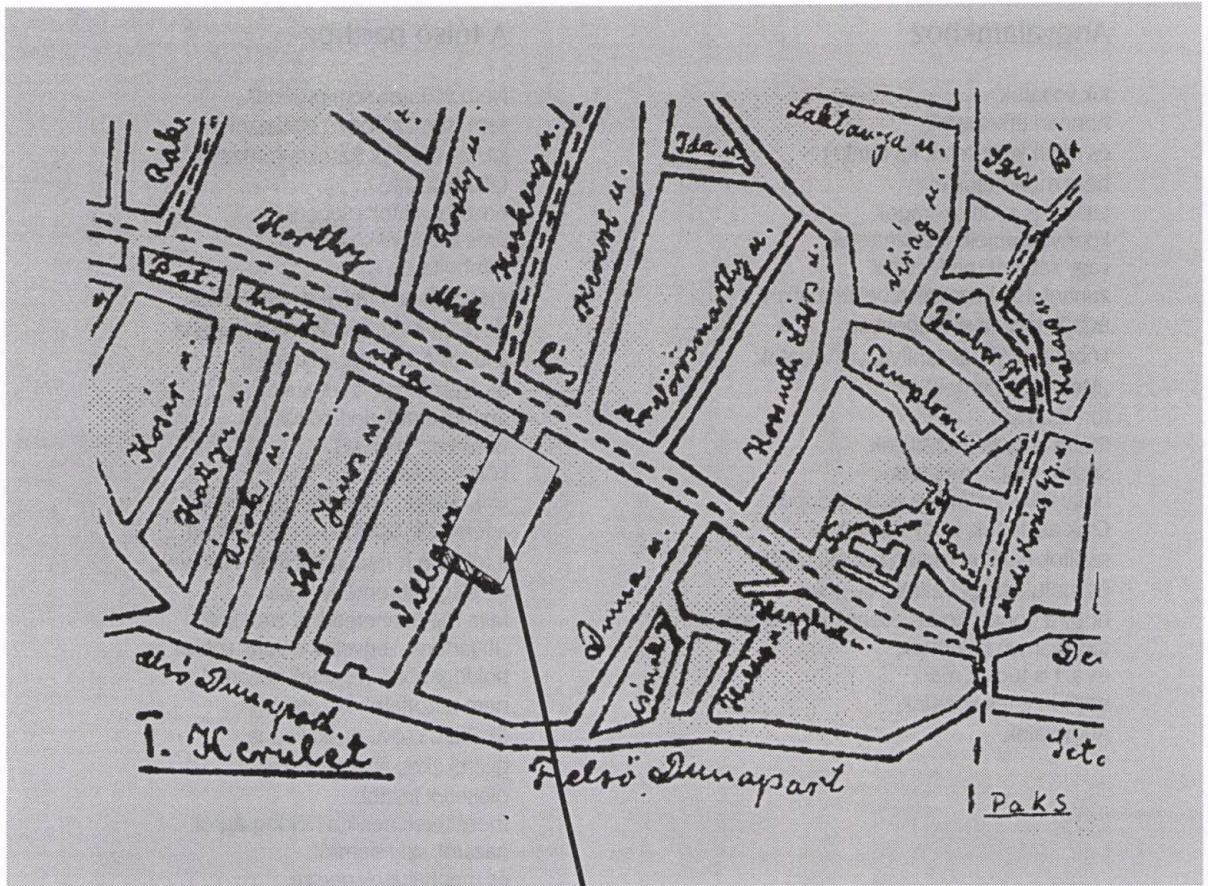
Mikor e rendelkezést tudomásomra vették teljes egészében közlöm, kérem, hogy a mellékelt vétivet aláírni sziveskedjen. Egyben arra is kérem, hogy a kezelőseben lévő iskolai leltári tárgyakat szabályosan adja át. Vasuti árak és igazolványok szintén sziveskedjen normán beszállítani.

Paks, 1940. január 31.

Igazgató.

II. sz. melléklet: Komlós Ferenc, a paksi polgári fiúiskola óraadó tanárának elbocsátó levele 1940-ből

2012. évi

III. sz. melléklet: A paksi gettó ábrázolása térképen 1941-ből.
A Villany utcában került kijelölésre a gettó.

Szarka József

Angyalainkhoz

Kik voltatok,
 honnan érkeztek,
 és miért kerestek fel minket,
 nem mondtátok el,
 talán ti is a lótoszvirágok
 könnycseppjeiből születtek,
 vagy sebzett madarakkal
 zuhantatok hozzánk a beláthatatlan
 égből, talán a sivatagokban
 kóborló próféták tanítványai voltatok,
 „Mennyei seregek”,
 tört szárnyú,
 földre zuhant angyalaink.
 Sosem fogjuk megtudni,
 hogy kik is voltatok tulajdonképpen.
 Csak azt láttuk, hogy szálltok,
 szálltok fiatalon öszülő hajunk felett,
 és tudtuk, hogy velünk vagytok,
 hogy a gonoszok elleneségei vagytok,
 tört szárnyú küldöttek,
 és azt is tudjuk már,
 hogy itt éltek köztünk,
 Angyalaink.

A túlsó parthoz

Nem voltatok sem próféták,
 sem Istent káromló elátkozottak,
 kiknek arcát plakátokra fotózzák,
 falakra festik,
 hősök voltatok csupán,
 üres zsebű ékkövek,
 tomboltatok, igen,
 mert fáj, ami fájhat az embernek,
 de azért boldogok is voltatok néha,
 a lobogó táborüzek mellett,
 és szomorúak is voltatok
 amikor elragadott közületek
 valakit az elmúlás,
 költők voltatok,
 akik dalokat énekeltek a Napnak,
 a fénynek, dalokat az emberekért,
 a fölrianó forradalmak hősei voltatok,
 az elaggott remény hősei,
 falra fűjt üzeneteket is erről szól:
 „Itt jártunk. Legyetek nálunk sokkal
 boldogabbak, legyetek szépek!”,
 nem tartottatok kezetekben
 füstölő csövű puskát soha,
 gyerekeket, árva gyerekeket
 öleltetek inkább,
 meséltetek nekik a boldogságról,
 hazáról, szerelemről,
 és meghaltatok persze,
 ahogy hősökhöz illik,
 a költők sokadalmához,
 Lorcához, Jeszenyinhez, Eliothoz,
 Paundhoz, Adyhoz, József Attilához
 és a többiekhez,
 Istenem!, ki dicséri ma már,
 ki veszi észre kihunytt szemetekben
 a fényt, szépséges álmaitek sokadalmát?,
 ki állít néktek a végtelen térben,
 időben, tündöklő obeliszket?,
 és a Styx Innenső oldaláról
 ki viszi át Nagy László szerelmét
 a túlsó partra?,
 Barátaim.

Miszlai Gyula

Jégtüntér

Én benned már elvesztem,
 metreszem, sírmatracom,
 ágyam, ágyasom, szemfedőm,
 örömmet elvevőm,
 bús kincsem, balgám, bánatom,
 Lajtán túl, Innen Bánáton,
 metreszem lettél, s szemfedőm,
 fagyott tó alján nyári hőm,
 már végleg: a legközelebbi mostoha,
 mindig, soha, mindig, soha.

KaTi

Az állomáson

Ősz volt, kora ősz, szeptember eleje, de már a meleg szellő hűvösre váltott. Az állomás környékét gesztenyefák ölelték körbe, melyek ágai úgy benyúltak a sínek fölé, hogy még a gyorsvonat is alig fért el alatta. A gőzös füstje minduntalan belevegyült a barna levelekbe.

A resti teraszán néhány kerek pléhasztal csupaszon, terítő nélkül. Minek is az, a száguldó szelvények szele amúgy is lefújta volna róluk. Az asztalok mellett fehérre festett pléhszékek szolgálták a fogyasztók várakozására. A restiben leltározta, így az asztalok üresen bámultak a vendégekre.

Még néhány nap volt a hosszú nyári szabadságból (a tanítás akkor csak szeptember közepén kezdődött), gondoltuk, kihasználjuk. Útra kelünk egy erdélyi körutazásra. Főleg Észak-Erdély volt ismeretlen számunkra. A feleségemmel kiválasztottunk egy üres asztalt a sarokban, közel az egyik gesztenyefához. Helyet foglaltunk a hűvös, rideg karosszékeken, csomagjainkat magunk mellé helyeztük a földre, és bámultunk a semmibe. Fiatal házasként, fogtuk egymás kezét, jól esett a hallgatás, ami sokszor többet mondott, mint a szavakba foglalt gondolatok. Nem a közös vétkünkön meláztunk, hogy elnéztük a menetrendet. Lekéstük az előbbi személyt, vártuk a legközelebbit, ami csak másfél óra múlva indult. Mellettünk egy harmadik szék, mintha ásítozott volna, talán várt valakit. Mi ügyet sem vetettünk rá, mert éppen egy tehervonat tolatott a második vágányon, csikorogtak a fékek, amikor előttünk lassított, megállt aztán ismét csönd lett. A mellettünk lévő szék megmozdult, valaki óvatosan kiemelte az asztal alól. Egyszerre fordultunk arra. A szék mögött feltűnt Molnár nagytatám alakja, aki fiatal korában vasutas volt, kijött egy kicsit nosztalgizálni.

Még gyerekkoromban mesélte el, hogyan vesztette el a jobb karját a vasútnál szolgálat közben. De azért még ma is a vasút volt mindene. Kívülről tudta az induló és érkező vonatok menetrendjét. Ismerte a legfiatalabb váltókezelőt is. Pertuban volt az állomásfőnökkel. Csak a pincéceket

nem szerette, azt mondta, hogy becsapják az utasokat, ezért soha be sem ment a restibe. Most, hogy minket meglátott, odajött.

– Hová, hová ilyen felpakoltan? – kérdezte.

– A Máramarosi havasokba mennénk néhány napra, régi meghívásom van egy tanár kollégámtól, akivel együtt katonáskodtunk, Visón lakik. Gondoltam kihasználjuk ezt a néhány napot, míg kezdődik a tanítás – feleltem.

Ahogy kimondtam a „katona” szót, felcsillant a szeme. Elkezdett mesélni kedvenc témájáról, az első világháborús napjairól. Éppen jól fogott, mert Tata nagyon jó előadó volt, szépen választékosan beszélt, valóságos élmény volt egy-egy ilyen visszaemlékezését meghallgatni. Közben az idő is közelebb vitt minket a vonatindulásig.

Mindketten csüngtünk szavain. Különösen Erzsike, aki először hallotta a történeteket, de én is élveztem aki már többször fültanúja voltam az obsitos füllentéseinek. Természetesen nem akarom lekicsinyíteni az elbeszéléseit, mert igazi történetek voltak, de a személyek és a rangok minden alkalommal változtak. János bajtársból István földesúr lett, a tanítóból iskolaigazgató, a golyószórósból nehéztüzér, a századosból ezredes, és így tovább. Mindenkit előléptetett a ranglétrán.

Adott pillanatban csonka karja fölötti vállával előretolta zakóját, és benyúlt a belső zsebbe. Elővette irattárcáját, és az asztalra helyezte. Nagyon ügyesen kezelte egy kézzel. Széttárta, kivett belőle egy papír ötöst, és a feleségemhez intézve kérelmét, mondta:

– Légy szíves, hozzád nekem egy üveg ásványvizet! Hiszen te vagy a legfiatalabb. Aztán mókásan hozzátette:

– Különben is egy társaságban mindég a nők a legfiatalabbak!

Erzsike örömet vállalta a megbízatást mondván:

– Megyek, de igyekszem vissza, nem akarok lemaradni a történetekről! – és elment.

Távollétében felhívta a figyelmemet, hogy nagyon vigyázzak a kis fiatal feleségemre, mert amilyen törekeny az alakja, olyan a lelke is. És még azt is hozzátette, hogy ő jó emberismerő, és nagy tapasztalattal rendelkezik ezen a téren.

Közben Erzsike megérkezett, Nagytata elé, az asztalra helyezte az ásványvizes üveget, és visszaszámolta a három hatvan visszajárót.

Nagytata az összegből az ötvenest Erzsike elé csúsztatta az asztalon mondván:

– Ez a tiéd a szolgálatért! – A többi betette a patkó alakú bőr aprópénzes tárcájába, és tovább folytatta az elbeszéléseit, míg az érkező személyvonat síjja félbe nem szakította. Akkor az ásványvizes üveget kezembe nyomta:

– Ez kell nektek az úton. Mára a meteorológus nagy meleget jósolt, jól fog majd utazás közben! – Azzal felkapta az egyik bőröndöt, és mint egy fiatal huszonéves, úgy vágatott előre a lassító személyvonathoz.

Amint a vonat kigyózott velünk a Máramarosi havasok közt, akkor eszméltem fel, hogy miért is akart nagyapám velem kettesben maradni, hisz nem volt szüksége az üveg ásványvízre.

Kacsó Tibor

Tavaszi zsongás

Hallod a tavaszt, ahogy közeledik
hallod a rigót, amint füttyörészik.

Látod az erdőt, miként bomladozik
érezed a nárciszt, amint illatozik.

Nézed a tájat, ami zöldnek látszik
látod az eget, amely kében játszik.

Látod az ágat, mely levelet fakaszt
látod a folyót, mi földeket áraszt.

Elhal a vén tél, ébred a természet
érezed a szíved, mily sebesen lüktet.

Méhecske zümmög, röppen a virágra
békesség szálljon az egész világra!

A tékozló

Por lepi köpenyed, válladon tarisznya
vándorként kóborolsz, nincs sehol egy tanya,
Inged szakadozik, sarud is elkopott,
szemedbe húzod a napszitta kalapod,
keresel valamit kösziklán, homokban,
sűrű erdő mélyén, síkságon, vadonban.

Léha, önző voltál, eldobtad mindened,
olcsó áru gyanánt eladtad szívedet,
üres hasad korog, lapos a tarisznyád,
elfogyott mindaz mit pakolt a jó anyád,
éhezel, szomjazol, nincsen már mit egyél,
nem leled utadat, nem tudod, mit tegyél.

Dobd el vándorbotod, ülj le egy tuskóra,
emlékezzél vissza az apai szóra:
Hogyha majd bőrödből szíjat hasít a nád,
ne feledd el soha, van neked egy Atyát,
bárhová visz utad vagy a képzeleted,
Ő neked megbocsát, mert Ő téged szeret.

A csupaszb fa

Zöldre árnyékkoltad lomboddal a parkot
tűző nap tükrében felragyogott arcod
színpompában éltél.

Fényes éke voltál a szép természetnek
lehelted az ózont állatnak, embernek
éltél és éltettél.

Éjjel szállást adtál sok madár seregnek
reggel tanácskoznál gyűltek rád verebek
jó voltál, jól tettél.

Olyan voltál nyáron, mint egy szép menyecske
dalolni szállt reád rigó, füstifecske
zenében fürödtél.

Őszre színt változtál, mire megébredtél
lombodtól megfosztva csupaszb, pőre lettél
lásd, mit cselekedtél!

Ázhatsz jégesőben kérges köpenyben
bőröd megreped majd a kegyetlen télen
jaj, hogy milyen lettél!

Varjú sem telepszik zörgő karjaidra
szikrázó fagyos dér ráfagy ágaidra
erről nem tehetél.

Hiába kopogtatsz este ablakomon
segíteni rajtad most már nincs hatalom
ingyen könyört kértél.

Várod télapódat, hogy majd felruházzon,
azt hiszed betakar, tested meg ne fázzon?
Igazán tévedtél.

Jön majd az ébredés, tündöklő kikelet
táplál benned ismét halhatatlan lelket
álomból ébredtél.

Újra napsugárban zöldbe burkolózol
ágaidra rügyet, leveleket hozol
elhal a hideg tél.

Tavaszi fuvallat lágyan megsimogat
mesék szép tündére rád virágot aggat
immár káprázatos lettél.

Az új parvenü

Nyakkendős öltönyben
rohangálsz egész nap,
állandóan rettegsz,
mit hoz majd a holnap.
Zsebedben ezüst cseng,
aranyod bankokban,
ahogy tetszik neked,
úgy beszélsz zsargonban.

Palotát építettél
úszó medencével,
szaunát, vadkertet
húsz kertli törpével.
Szolgáid hajlongnak,
keresik kegyedet,
arrogánsan, göggel
duzzasztod begyedet.
Minden perced foglalt,
bár az óra halad,
énedre, bensődre
időd már nem marad.
Hiába a sok pénz,
lelked üresen pang,
egyszer majd neked is
kong a lélekarang.

Feleségemnek

Ne gondoldj a búval,
ne hessegess tavaszt,
a kikelet hírnöke
új rügyeket fakaszt.
Virág lesz belőle,
szirma a földre hull,
nagyszerű természet
évente megújul.

Ne szödd a gond szálát,
Isten gyermeke vagy,
lehet kinn forróság,
akár dermesztő fagy.
Imáidban élted
Krisztusnak szentelted,
ne feledd, hogy mindig
itt leszek melletted.

Örvendj a tavasznak,
örvendj a mának,
örvendj a húsvéti
feltámadásnak.

Téli hangulat

Kert végében vén díófa
 téli álmát szundikálja
 ha megébred, unalmában
 évgyűrűit számlálgatja.

A tegnapi dermesztő szél
 alaposan megtépázta
 néhány fagyos száraz ágát
 köréje a hóba rázta.

Körülnéz a rideg tájon
 könnyes szeme ködbe lábad
 összeressen, könnye megfagy,
 siratja a letört ágat.

Ne sírj kedves vén díófa
 Gyere, inkább fogjunk kezét
 úgy látszik a tavasztündér
 késik, ide sem érkezett.

Ketten várjuk a kikelet
 izzó vörös napsugarát
 daloljuk el szépen csöndben
 a zöld tavasz csengő dalát.

Ne számláld az évgyűrűdet
 én sem gondolok a korra,
 legyél vidám, énekeljél
 hagyd a bút az utókorra.

A lelkiismeret

Félelemmel bélelt erdő rejtekében
 nyomasztó sötétben egyedül ballagott
 talpa alatt ezer száraz gally ropogott.

Dermesztő érzések tömkelege szállt rá
 ereiben vére merev kővé fagyott
 hamis bátorsága egyre alábbhagyott.

Hiába nyomozott, hiába cserkészett
 zakatolt a szíve, rémtáncot járt lelke
 erdő sűrűjében kiútját nem lelte.

Rubinja, smaragdja, mit bünként szerzett meg
 mázsás súlyként húzta le a rideg földre
 lába belebotlott minden száraz rögbe.

Sötét volt a Király, sötét a zord Kényúr
 ki gúnyt űzött vele, tölgyfához kötözte
 mindkét Inas kezét vasbillincsbe verte.

Sötétre átkot szórt, vérben forgó szemmel
 terhelte a bűne, melyet szorongatott
 szabadulni tőle akart, de nem tudott.

Fojtó félelmében nem tudta, mit tegyen.
 Láta rémtetteit sötétbe burkolva
 rozsdás vasláncokkal keresztül hurkolva.

Akkor fenn az égen piciny fény csillant meg.
 Míg az átkos bűnös szorongatta kincset
 a fény éles nyílként verte szét billincset.

Állt tovább merengve egymaga az erdön.
 Istenhez fordulva megvallta tetteit
 lélekben gyötrődve megbánta vétkeit.

Megtörtén, sötétbe dobálta kincseit
 levette magáról ékes felöltőjét
 mezítlensé váltá lakkozott cipőjét.

Büntől szabadulva rohant a sötétben
 Szaladt, hogy elérje a bűnbánat fényét
 szaladt, hogy elnyerje az Isten kegyelmét.

Próbáltál?

(Ifjonceinknak)

Próbáltál valaha lábaidon állni,
fényes csillagok közt tejúton járkálni,
sivatag dűnéin
tövisek közt mászni,
tikkadt oázisban verejtékben ázni?

Próbáltál sziklák közt jégbuckákon sízni,
háborgó tengerek morajában úszni,
hajótörökként
vészedet túlélni,
hullámmal dacolva új partokra érni?

Próbáltál harcolni úgy, hogy ne védekezz,
támadóid helyett inkább csak te vérezz?
Béke legyen elved
tartsd tegezben íjad!
Gondod van? Tanácsért a Szentlelket hívjad!

Próbáltál szívedből őszintén szeretni,
önzetlen társakra, barátira találni?
Mindenkiben van jó
énjében elásva,
tíz körmőddel vágj ki, hogy mindenki lássa.

Próbáltál figyelni nyíló természetre,
színeiben gazdag virágos rétekre?
Amint pipacsvirág
virít a búzában,
muskátlil piroslik házak ablakában.

Próbáltál vigyázni minden élőlényre,
amely szárazságtól szomjas az esőre?
Lásd a füstifecskét
fiókát etetni,
lásd a pásztorkutyát nyáját terelgetni.

Próbáltál hallani konduló harangszót,
búgó lágú hangjával templomba szólítót,
ahol orgonaszó
lelket simogató,
szent helyének csendje Imára buzdító?

Próbálj meg Krisztusként büntelenül élni,
magyar anyanyelven nyájasan beszélni,
ifjú lendülettel
tetre készen lenni,
lgét gyöngybetűkkel értelmembe vésn!

Hoffman Ádámné

Az utolsó utazás

A beteg behunyt szemmel feküdt a kórházi ágyon, kezei ernyedten feküdtek a paplaron. Neszeket hallott. A slepp – gondolta. Következik a vizit. Az orvos megállt az ágyánál, és halkán azt súgta a főorvosnak: agonizál. Összerezzen.

Nem tudott soha megbékélni az emberi mulandósággal. Mindig elhessegette magától, bár tudta, hogy a halált mindenki a sorsában hordozza, de ő az utolsó percig reménykedett a csodában, hogy nem kell itt hagynia ezt a csodálatos világot: a ragyogó napfényt, az ég kékjét, a fű harsogó zöldjét, a színpompás virágokat, azok szépségét és finom illatát, az ételek zamatát!

Mennyire szerette az avar fanyar, a frissen vágott fű és az eső áztatta földek „szagát”! És a fákat. Különösen tavasszal találta szépnek őket. A virágba borult meggyfák láttán mindig Babits verse jutott az eszébe: „Mint áldozásra készülő leányok, csipkés ruhában álltak a fák.” Persze az aranyló erdő is a kedvencei közé tartozott. Szerette az életet is, az embereket, különösen a gyerekeket, az ő eredeti gondolkodásmódjukat, mindent! Legfőbb szenvedélye az utazás, tanulmányutakkal kezdődött. Sok örömét lelte más kultúrák felfedezésében. Aztán bebarangolta Európát, járt Ázsia partjain, valamint Afrikában is. Közel harminc országban járt, nyolc tengerben mártózott meg, és az Atlanti-óceánban. Sokat dolgozott azért, hogy ezt megtehesse, de dolgozott kitartóan, szívósan. Fülíg ért a szája, amikor a gép a levegőbe emelkedett, és elismerően tapsolt, ha zökkenőmentesen földet ért.

Sokat énekelt, szerette a zenét, vidám természettel áldotta meg az ég. Ennél fogva fogékony volt a humorra is. Reneszánsz embernek nevezhették volna, ha korábban él. És most itt kell hagynia ezt a sok szépséget! Elszenderedett.

Álmában egzotikus tájakon járt: kaktuszok, pálmák, leanderek suhantak tova. Képek villantak be életéből, majd felébredt.

A lelke elszakadni készült a testéből, de ő ellenállt. Várt még valakire. Addig nem akart eltávozni, míg ő meg nem látogatja. Újabb képsorok bukkantak fel a múltból. Édesbúsak, fájóan szépek. Sok országban járt, de igazán Olaszországba vágyott mindig vissza, magával ragadta a mediterrán növényzet: fikuszok, banánfák és az azúrkék tenger. Fülében mandolinzene csendült fel.

Hirtelen visszazökkent a valóságba. Egy hűs tenyér simította meg az arcát, és azt súgta: s.k. Mosolyra ívelt a szája. S.k. – suttopta ő is, és ekkor megszakadt benne valami, mint amikor a szappanbuborék szétpukkad. A lélek kiszabadult a test rabságából, megszűnt a fájdalom, és elindult egy új világ felé.

Szállt, lebegett, egyre magasabbra tört, egyre távolabbra került. Már csak egy pont látszott a messzeségben, aztán eltűnt az is. Megérkezett abba az országba, amelyet ezúttal nem ő választott.

Metamorfózis

Az asszony a szoba közepén ült merengve, kezelt az ölébe ejtve. Édes, bús, fájó emlékek törtek rá! Már csak néhány holmit kellett volna magához vennie, de csak ült tétlenül az ürességtől kongó szobában. Talán a tudatalattija tartotta fogva, hiszen itt élte életének fénykorát. Bár vésszen közeledett a lakás átadásának határ-ideje, de képtelen volt megtenni az utolsó lépést, segítségre volt szüksége.

Eszébe jutott előző, lázas készülődése, költözése ebbe a városba, amikor szinte vakmerően vágott bele a nagy feladatba, de azóta már sok év telt el!

Elmélázott azon, hogy milyen sokan költöznek. Egyesek szinte ipart üznek belőle, kisebb lakást nagyobbra, nagyobbat kisebbre cserélnek, mert férjhez mennek, válnak, csereberélnek. Sok fáradtsággal, de némi haszonnal. Ő nem tartozott ezek közé, csodálta őket, mert könnyen tudtak váltani. Neki nem volt soha ínyére a költözés, nem kedvelte a nagy változásokat.

Először az otthon melegéből egy lelakott kollégiumba csöppent, de hamar beilleszkedett az új környezetbe, kárpótolta őt a lehetőség, mely új távlatokat kínált neki, majd családot „alapított”, de a lakás nem az ő tulajdonát képezte.

Most élete alkonyán végre teljesült sokéves vágya, a sajátjába költözhet, egy csendes kis kuckóba, a Maci-lakba. Már minden a helyére került, bár még meg kell tanulnia, mit hol talál. Csak ezt a döntő, végső lépést kell megtennie, holmiját fogva bezárni az ajtót, de nehezebbre esik, mert egy csomó emléket hagy maga mögött. Egy kicsit tőlük is elköltözik.

Végül erőt vett magán, és energikus lépésekkel az ajtóhoz sietett. A zár hangosan kattant. Szerencsére a lépcsőház kihalt volt ebben az órában. Nem volt kedve bájologni. Útnak eredt.

Számba vette, hogy bár szép élete volt itt, de az új hely sem idegen, ismerősök veszik körül. Szükség esetén biztos számíthat rájuk. Ott nem lesz kíváncsi, kotnyeles, tolakodó szomszéd sem. Mindenki éli a maga életét, ezt már megtapasztalta. Évekkel ezelőtt gyakran járt ezen a környéken, de akkor még nem sejtette, hogy ez lesz az új otthona. Előhalászta az új lakás kulcsát a táskája aljából, és beillesztette a zárba. Az ajtót kitarva festékszag csapta meg az orrát. Kinyitotta az ablakot, mely egy parkra nézett.

Ez az új hely lesz további életének meghatározó eleme. A jövő itt folytatódik.

Tűnődés

Költőnek ugyan
nem születtem,
de szavak
muzsikálnak
egyre a fülemben.
Hatalmukba
kerítenek
sokféle hangulatok:
vajon a földön
mi végre vagyok?
S emlékeznek-e majd
rám, ha egyszer
nem leszek?
Megéremlek-e a
síromra egy szál
nefelejcsset?

Ők ketten

Jennyfer az első gazdája által oly gondosan megtervezett és elkészített „komfortos” kutyáoliban feküdt összegömbölyödve. Szunyókált.

Napok óta nem volt már se kedve, se ereje feltápáskodni. Nem volt se éhes, se szomjas. Néha, mintha gazdája csontos kezét, kedves simogatását érezte volna a bundáján: - Jenny, kiskutyám! Hol kóboroltál? Már aggódtam érted!

A külvilág zajait néha még érezte érzékeny fülével, de minden olyan távolinak tűnt. Autózúgásra, ajtócsapódásra még össze-összerezte, megemelte fejét, beleszimatolt a levegőbe, de keserűen tapasztalta, hogy nem, sajnos nem a várva-várt gazdája érkezett meg, akivel olyan jókat csatangolt az Ürgemezőn, futkározott, bolondozott, macskát kergetett. Az egykor csupa élet, virgonc kutyus olykor-olykor még kinyitotta nagy borostyánszemét, de már látszott, hogy nem itt a Földön jár, hanem szeretett – néhány éve elhunyt – gazdájához igyekszik futva. Mintha úszna a levegőben, vörös, fénylő szőre lobog, hosszú füle hátracsapva, majd megtorpan. Egész testével nekidől a gazdájának: Megérkeztem!

Solt József

Neféljetek

A sors Iróniája, vagy egy terv szüleménye vagyunk?
 Kezünkben az élet, mi játszva játszozunk vele.
 Néha meg-megáll,
 és csendben tétováz.
 Olcsón adott évek,
 oly könnyen múlnak el,
 áron vett élet,
 lám,
 hogy veszik el!
 Tékozló világ, hová futsz hiába?
 Megőrizheted életed önmagad!
 Jajgatva kiált,
 az égre néz,
 honnan egykor szózat jött szelíden,
 most sötét némaságban minden megpihen.
 Mintha senki nem lakna ott fent,
 a nagy végtelenből bölcs szemek néznek le ránk féltő gondolal.
 Félelmetes a csend!
 Feltörnek sóhajok,
 ki vigyáz most ránk?
 Egy szelíd hang a távolból,
 híven szól.
 Neféljetek!
 Még nem múltak el a csillagok, s az égbolt.
 Féltő szemek titkon figyeljete,
 csetlő-botló lábaink, vezessétek.
 Tiszta utat készítetek, hogy harag s gyűlölet,
 meg ne érjentsenek.
 Már túl sok a könny s fájdalom!
 Ölelj át némán csendesesen, édes jó Atyám!

Lelkemből nőtt virágszál!

Mikor ajtómon belépett,
 szívem kinyílt, mint tágas ajtó.
 Nagy, szép szemel ragyogtak rám,
 minden hiányom pótolta édes mosolya.
 Lágy hangján-röpültek édes dallamok;
 alatta a szívem, mint boldog kismadár hallgatott.
 Óvtam őt, minden lépését félve néztem én.
 De legbelül, kimondhatatlan öröm volt, hogy Isten
 Így megáldott.

Monológ

Gondolkodva ágyamon ülve,
 miért születtem erre a földre?
 Azért, hogy boldog legyek,
 hogy örüljek az életemnek?
 Nem az én életemért születtem!
 Akkor hát, miért lettem én?
 Ha nem tündöklésemért,
 szertefoszló örömeimért, vajon miért, miért lettem én?
 Nem magamért, hogy értelme legyen életemnek, a tiszta
 szeretetért.
 Mi értelme van a fának, virágnak a kertben?
 A virágnak illata elszáll,
 a fának élete termés nélkül halál.
 Minden elmúlik egyszer:
 Csak egyetlen egy él örökké!
 Már tudom, miért is lettem én.
 Hogy szeressek, hogy a szívek mélyén megpihenjek,
 őrizzem az összetört lelket.
 Szeretni nem nehéz, ezt megtanultam Atyámtól én.
 Csókolj a szívre édes illatot,
 töröldj el minden könnyet s bánatot.
 Ezaz mit tenni kell!
 Kicsit s nagyot, épet, beteget, gyengét, erőset,
 szegényt s gazdagot.
 Mind-mind szeretni kell!
 Mind elhagyta otthonát,
 összetört szívvel jön-megy tétován.
 Úgy szeretlek, ahogy vagy,
 a lényeg, hogy ember vagy.
 Azért lettem, hogy szeresselek,
 az elveszett reményeid megkeressem.
 Azért lettem, hogy a legkisebb legyek,
 hogy minden szívbe jól beleférjek.
 Ha úgy tetszik, bántsatok, üldözzetek!
 Nevessetek, de ha rátok nézek, örüljete,
 örüljete, mert itt vagyok veletek.
 Ha sírtok könnyeltek én leszek,
 ha örültök én dallal köszönök nektek.

Erdősi Miklós

Sosem leszek boldog

Boldog ember az.
Kinek gyermeke egészséges.
Este nyugodtan fekszik le.
Az éjszakája nyugodt lesz.

Boldog ember az.
Ki gyermekét nevetni látja.
Boldogság önti el szívét.
Mert minden nap.
Együtt töltik az estét.

Szeretnék boldog ember lenni.
Gyermekeimnek egészséget adni.
Este nyugodtan lefeküdni.
Az éjszakákat végigaludni.

Szeretnék boldog ember lenni.
Gyermekeimet nevetni látni.
Boldogság öntené el szívemet.
Ha minden estét vele tölthetnék.

Sosem leszek boldog ember.
Mert gyermekem nem egészséges.
Este, ha lefekszem.
Nyugodt éjszakáim nincsenek.

Sosem leszek boldog ember.
Ki gyermekét nevetni látja.
Nem önti el szívemet a boldogság.
Az estéket nem vele tölthetem.

Vannak boldog emberek.
Szeretnék én is boldog lenni.
De minden nap attól félek.
Az éjszakáim rosszabbak lesznek.

Valakit elveszítek.
Akit annyira szeretek.
Sosem leszek boldog ember.
Ha ő már nem lesz mellettem.

Sosem leszek boldog ember.
Aki gyermekének mindent megadhat.
Amit megadhatnék.
Azt megvenni nem lehet.

Nem kell nékem a gazdagság

Megmaradok én szegénynek.
Nem kell nékem a gazdagság.
Gazdag Ember legyek.
Aki az aranyában hever.

Nem fáj nékem a szegénység.
Ha majd fáj, szólok érte.
Éjszakákon nyugodtan alszom.
Amim van azt magamon hordom.

Járom az Országot.
A Palotákat elkerülöm.
Nem megyek én olyan helyre.
Ahol a szegénynek nincs helye.

A gazdagság az gonddal jár.
Nincsenek nyugodt éjszakák.
Megmaradok én szegénynek.
Nem félek, hogy felébresztenek.

Szegénynek is lenni kell.
De van egy kincsem, a becsületem.
Többet ér az nékem.
Mintha az ágyam aranyból lenne.

Megmaradok én szegénynek.
Nem kell nékem a gazdagság.
Szegénynek születtem.
A kincsem a becsület.

Az országút vándora

Hosszú még az út.
Ami még előtted van.
De félúton ne állj meg.
Mert hited elveszted.
És utad végét.
Soha nem éred el.

Az országút hosszú.
Sötét és végtelen.
Sokszor úgy érzed.
Elfáradtál, eltévedtél.
Az országút vándora lettél.

Fájdalmat érzel, és csalódást.
Szomorúan gondolsz arra.
Hogy egymagad maradtál.
De félúton ne állj meg.
Mert hitedet elveszted.

Nézz szembe a múltaddal.
Küzd le a félelmet.
A múltad elől.
Nem menekülhetsz.
Árnyéka mindig.
Ott van mögötted.

Utad végét eléred-e.
Rajtad múlik, vándor.
Folytasd utad tovább.
De félúton ne állj meg.
Mert hitedet elveszted.

Az országút vándora lettél.
Egy út, mely hosszú és végtelen.
De félúton ne állj meg.
Mert sírodnál egymagad leszel.
És virágot senki nem visz neked.

Az igaz szavak

A reggel kimondott szavak.
Estére már semmit nem érnek.
Játszunk a szavakkal.
De gondolatunk már máshol van.

Sokszor nem azt gondoljuk.
Amit reggel kimondunk.
Az igaz szavak kimondása.
Átváltozik hazugsággá.

A szavakkal játszhatunk.
De másoknak ne hazudjunk.
A reggel kimondott szavak.
Estére maradjanak igazak.

Az igaz szavak kimondása.
Gondolatunk tisztasága.
Méltóság az Embernek.
A kimondott szavaknak.
Így lesz értelme.

Álnok mosolyok és pofonok

Apánk nagy utat tettek meg.
Hogy nekünk otthont teremtsenek.
Az utat hiába tették meg.
Ha nem vigyázunk arra.
Amit nekünk adtak.

A virágos mezőket.
És a zöldellő erdőket.
Amik eltűnnek a Föld színéről.
Mert önzők vagyunk.
Utódainkra nem gondolunk.

Mi lesz majd azokkal.
Aki majd sivatagban élnek.
Nem látják a zöld erdőket.
És a virágos mezőket.

Álnok mosolyok és pofonok.
Ez az Ember természete.
Mindent tönkre tesz.
Ami szép volt körülötte.

Álnokul mosolygunk.
A pofonok majd akkor jönnek.
Ahol megszülettünk.
Már csak sivatag lesz.

Utódaink már sivatagban születnek.
El sem tudják képzelni.
Hogy milyen volt a Föld.
Amiért apánk.
Nagy utat tettek meg.

Virágokat nem ültetek

Virágot nem ültetek.
Van nekem már négy virágom.
Ott vannak a szívembe.
Tisztelnék és megbecsülnek.

A szívemben őrzöm őket.
Ott vannak elültetve.
Van nekem már négy virágom.
Miert ültessek én virágot.

Olyan virág nincs a Földön.
Ami náluk szebb lenne.
Minden nap látom őket.
Minden nap szebbek lesznek.

A világ legszebb virágai.
Amire csak én vigyázok.
Nem ültetek én virágot.
Van nekem már négy virágom.

Virágokat nem ültetek.
Nincs már hely a szívemben.
A négy virág.
Szívemben van elültetve.

Az ördög barátja nem leszek

Én az ördög kertjét.
Nem művelem.
Mert abban csak.
A hazugság terem meg.

A hazugság.
Az ördög barátja.
Ahova beköltözik.
Az igazságot elkergeti.

Én az ördög barátja.
Soha nem leszek.
Mert hazugságban.
Nem akarok élni.

Az igazságot keresem.
Inkább az ő kertjét művelem.
A hazugságot elkergetem.
Az igazságnak utat engedek.

Aki az ördög barátja.
Hazugságban él.
Egész életében.
Az ördög kertjét műveli.

Én az ördög kertjét.
Nem művelem.
Az igazság ott nem terem meg.
Mert az ördög soha nem szerette.

A Nap és a Hold

Minden reggel.
Felkel a nap.
Ha eljön az este.
Nyugovóra tér.

Minden nap.
Új élet kezdődik.
Minden nap.
Egy új csillag születik.

Ha eljön az este.
Felkel hold.
Meséket mondok.
Szép lassan elalszol.

Így van ez minden nap.
Reggel felkel a Nap.
Este megérkezik a Hold.
Bevilágít az ablakon.

Hogy miről álmodsz.
Azt nem tudhatom.
De mielőtt lefekszem.
Boldog éjszakát kívánok.

Álmodj szépeket.
Újra eljön majd a reggel.
A Hold visszavonul.
A Nap újra felkel.

Amit kell, azt kimondom

Kiskirályok és Bohócok.
Nem vagyok a talpnyalótok.
Amit kell, azt kimondom.
Magamnak azt nem tartom.

Ha a számat befognám.
Talpnyaló bohóc lennék.
Nem születtem én bohócnak.
Aki mindenre csak bólogat.

Ami a szívemet nyomja.
Azt fületek hadd hallj.
Nem mindenki tapsol.
A cirkuszi porondon.

Kiskirályok és bohócok.
A hatalom székében.
Szánalmas urak és hölgyek.
Egy omladozó vár kertjében.

Nem vagytok ti kiskirályok.
Csak nevenséges bohócok.
Egy kétszínű színtársulat.
A cirkuszi porondon.

Adorján József

Óvd a természetet

Óvd a természetet, nagy szükség van rá
Ha nem véded, magadat teszed boldogtalanná
A tiszta levegő, a tiszta környezet
Ha ezt betartod, élvezheted az életet.

Élvezni a tiszta levegőt, élményt ad a természet
Védeni a bogarat, madarat, ami már majdnem kiveszett
Harcolni érte, nyilvánítsák a fajokat védetté
Tegyük őket komoly eszmei értéké.

Eszmei értéke van egy kis verébnek
Lelőni a verebet, büntetendő vétek
A Zengő-hegység lejtőjén az egyedi növényzet
Vigyázni kell rá, mert ugyebár védett.

Mi lesz az emberrel, ki fogja megvédeni?
Miért nem lehet az emberi fajt védetté tenni?
Meddig kell még várni, hogy az ember mint érték
Feleljenek érte, akik tönkretették.

Hol marad a mondás, legfőbb érték az ember
Nem gondolja senki, hogy az embert is védeni kell
Eszmei értéke az embernek nem lehet
Biztosítani kéne számára a nyugodt életet.

Kérésem harsogja be a világot
Legyen, aki élvezi majd a védett virágot
Hiába csiripel a veréb, ha nincs, aki hallgassa
Nagy szükség volna a védett emberi fajra.

A szív hangja

Igen furcsa az emberi faj, szinte nem is értem
nem tud újat alkotni, ha kudarcra nincsen
a kudarc adja talán az erőt az új alkotáshoz
újra- és újra nekiáll az alkotó munkához.

Egy belső hang ösztönzi, a siker felé hajtja
a szív hangja ez, ami nyugton nem hagyja
belső hang, nem hallja más, csak aki a szívet őrzi
Igen sokat ő sem tud ellene tenni.

Rossz Irányt is adhat ez a furcsa hang
észrevételen csábít, és gyorsan rabja vagy
sok szép érzést is adhat az élet folyamán
gondolkodni utólag lehet a tragédián.

Olvasd el Madáchoz vagy József Attiláé
az életük során megérték sok-sok tragédiát
meg is írták ezeket, ezzel okítva másokat
mégis minden beleesünk, halmozzuk a kudarcokat.

Ne hidd, hogy minden veszélyt ki lehet kerülni
ha szép a szív hangja, el lehet merülni
élményt adhat sokat, és lehet hogy kudarcot
meg kell vívni mindenkinek ezt a kegyes harcot.

Kikerülni győztesen, ez legyen az áram
a kudarcot sem írják fel a síron a fejfára
a győztesnek sem biztos, hogy lesz a fején babér
az élet legyen szép, és ez mindent megér.

Elérhető vágyak

Nem ismerek olyan embert, hogy ne lennének vágyak
az elérhető vágyak az embert éltetik
megadja az életkedvet, és tovább ösztönöz
munkára serkent, mert a célt kitűződ.

Elérhető célok, és el is tudod érní
de nem szabad reményt veszítve, hamar feladni
küzdeni a célért, harcolni is ha kell
az elérhető célokat csak így érheted el.

Örömed is telhet abban, ha teljesültek vágyak
megbecsülést kaphatsz, és értékeli munkádat
sok-sok kudarc után a beteljesült vágyak
babér koszorú nem kell, csak nyugodt álmok.

Akkor mikor felváltod a nyolcadik tizest
rádöbben az ember, hogy mi az ami életet
nem a vagyongyűjtés, nem pénzszerzés a fontos
élvezni még az életet, és elűzni a gondot.

Annyit venni a vállra, amennyit még elbírsz
nem versenyt futni, csak ballagni csendben
megszemlélni néha, a széna hogy van rendben
igazítani kell még néha, és szólni, ha nem jó a fekhely.

Nem tanácsként mondom, de nem árt megszívlelni
a nyolcadik tizest felváltva az ember mit tud még tenni
sűrögni-forogni, hogy ne lássák meg rajtad
a hetedik tizes után a munkát meg-meguntad.

Nem csak egy egyszerű falu

Nagyot téved az, aki azt hiszi, hogy átnéz felette,
aki ezt hiszi, az Németkér múltját elfedte,
vidámság és jómód jellemezte a tájat,
nem volt ott hiánya a mulatozásnak.

Vigadva búsul a magyar, így szól a mondás,
ha vigadni akartak Pakson, nem hívták a kondást,
kéznél volt Németkér, kiváló bandájával,
húzták a talp alá, megszokott svábsággal.

Ember volt a talpán, aki velük bírta az iramot,
a menyecskékre is vártak igazán szép napok,
ez volt ám a banda, tudta jól a dolgát,
egész éjjel húzták talp alá a polkát.

Széthullott a zenekar, nem sok van már belőlük,
aki viszont meg van még, él benne a zenéjük,
játssza az oly szépen, az ember szíve megremeg,
jó dolog, ha előjönnek a régi emlékek.

A mai Németkér is tartja magát szépen,
nem érheti őket semmiképp se szégyen,
a dolguk nem nehéz, ha a múltból merítenek,
fiatalos lendülettel, Paksnak is segítenek.

Az elfogadott meghívást meghálálni nem tudom,
házat venni Németkéren még majd megpróbálom,
igaz, hogy a bőröm kissé napbarnított,
ha van bennetek jóindulat, akkor befogadtok.

Nosztalgia

Mily gyönyörű ez a paksi táj
mikor a sok munkás haza jár
mikor a sok villany szórja sugarát
az ember szebbet álmában sem lát.

Kezdjük el a sétát kedvesem
a zöld lombos senki szigetén
és néhány csók után már a révnél vagyunk
a Sánc-hegyről mindent láthatunk.

Felettünk a csillagok honát
alattunk a kéklő vén Dunát
a Duna túlsó partján a romantika
a csapszékébe mérli borát a Dudás mama.

Fölöttünk balra van a téglagyár
új téglából épül a sok ház
néhány lépésre van a pályaudvarunk
gyalog megyünk, buszra nem várunk.

Feledjen el szívünk minden bút
alattunk van az új hatos út
útba esik nekünk a Halászcserda
nem vitás, hogy csúszik a bor a jó sült halra.

Emlékeztél egy letűnt korszakra
mily jól esik a nosztalgia
felidézi bennünk az ifjúságot
nem feledett, de letűnt világot.

Trapp Ferenc

A Duna

Ülök a Duna-parton, hullanak a levelek,
A hűvös szélben nézem a vizet.
Nézem a víznek gyönyörű habjait,
Szeretem a Dunát, bár sokan bent maradtak itt.

Levisz mindent, húz a mélység,
A Duna öreg folyó, vénséges vénség.
Vénnek ugyan vén, évezredek óta itt folyik,
Szeretem nézni a Duna csillogó habjait.

A partján gyönyörű fák,
Ettől olyan szép ez a táj.
Hull a hó, fehérbe öltözött a táj,
Gyorsan pereg az idő, soha meg nem áll.

Nem áll meg soha, rohannak a percek,
Még mindig hull a hó, szállnak a pelyhek.
Szállnak a pelyhek, csodálatosan szállnak,
Ha elfáradnak, valahol biztosan leszállnak.

Leszállnak, megpihennek, el is olvadnak,
Csendben elmerülnek.
Ők már nem szállnak fel többet,
Nekik ennyi volt az élet.

Séta a természetben

Amikor még nem ismertük egymást, nyugodt
voltam.
Nem tudtam, hogy te csak énrám vársz.
Repülnek az évek, mint madarak az égen,
A természetben ismertelek meg téged.

Az arcod mosolyát visszaverte a napsugár,
Gondolni de jó rád!
Előtted már csak néhány zord nap áll,
De ha elfogadjuk egymást,
Ránk egy boldog jövő vár.

Gondolatok

Kukoricafosztás Idején
Együtt néztük a csillagokat, te meg én.
Elmúltam már hatvan éves,
De még mindig szeretlek Téged.

Emlékszel rám, még kislány voltam,
Ha arra jártál, kacsintottam.
Kislány voltam, de már tudtam,
Jó férjről álmodoztam.

Nincs remény

Csalódott emberek egyre többen lesznek,
Hiába van sok vendég, ha nincs szeretet.
Hiába van sok minden, ha nincs béke.
Ha van boldogság és béke,
Akkor szeretnek téged.
Gazdag ember nem tud igazán szeretni,
Mert azt hiszi pénzért mindent meg lehet venni.
Kimondanék sok mindent, de nem lehet:
Azt mondhatom, Istenem...

Nem kell már semmi

Nem kell a reggeli, nem kell az ebéd,
Nekem már a vacsora is elég.
Az ágyból felkelni már nem tudok,
Így aztán tovább sorvadok.

Elmondom, amit tudok, aztán hagyjatok.
Ha úgy érzed, hogy nagyon fáj,
Csak sírjál, sírjál.
Ézért talán nem kell fizetni már.

A jó Isten úgy szólított mindenkit magához,
Mint ahogy szedjük a gyümölcsöt a fáról.
Szeretne mindenki sokáig boldog lenni,
Majd valahol egyszer végleg megpihenni.

Kezdők

A hold világított egész éjszaka,
Senki sem mondja, menjünk már haza.
Ma volt az a nap,
Amikor először megcsókoltalak.

Kezdők vagyunk a szerelemben,
Kezdők vagyunk sok mindenben.
A szemem lehunyom,
Úgy érzem, már alig bírom.
Közelről látom arcod mosolyát,
Olyan, mint kertünkben a napsugár.

Most, hogy itt vagy velem,
Mindegyőnk térde remeg.
Mondunk egymásnak nyugtató szavakat,
A remegés is elmarad.

Madarak a fákon

Sötétlő fákra ülnek fent a madarak,
 Ki tudja, hányan vannak?
 Belekiáltanak a sötét éjszakába,
 Ha vaddisznók járnak arra.
 Ahogy a sas repül a magasba,
 Egyszer csak lecsap, és kezd újra.
 A madarat, ha megfogja,
 Erős karmával agyon is szorítja.
 Sárga virág a zöld réten,
 Kis pacsirta a kék égen.
 Villás farkú fecske,
 Elszáll hegyek, tengerek felett.
 Reméljük tavaszra
 Megint együtt lesztek, és csicseregtek.

Délibáb

Hortobágy és délibáb,
 Milyen szép ez a táj.
 Itt ülök a hegy oldalán,
 Innen nézem a romantikát.

Beszélnék a délibábbal,
 Beszélnék én minden lánnyal.
 Néha látnak, néha várnak,
 Előbb-utóbb megtalálnak.

Ha énnekem párom lenne,
 Elkísérem minden este,
 Attól ő is boldog lenne.

Itt a tavasz

Ahogy az erdőt járom,
 Szébbnél szebb ibolyát látok.
 Némelyik kicsit a színét váltja,
 De azért eljövök ide, csak párba.

Szeretem az év minden évszakát,
 Mert mindegyik azért más.
 Elmúlt a tél, itt a tavasz,
 A madarak is egyre hangosabbak.

A kertünkben van egy nagy díófa,
 Azon minden tavasszal fészket raknak.
 Szeretném, ha a kertemben a madarakat
 nem bántaná senki,
 Mert a madarak olyan helyen szeretnek
 lenni.

Az élet nehéz

Csak ül, és bámulja a vén eget,
 Előtte a végtelen.
 Akkor még messziről lehetett látni,
 Hogy égtek a pásztortüzek.

Ahol a tűzhely deres,
 Ott fáznak és éheznek.
 Egyszer majd mindennek vége lesz,
 Kezdhetsz új életet.

Nincsenek csillagok,
 Köd van, és csak hó ragyog,
 Megszűnnek a fagyos éjszakák és nappalok.
 Várom, hogy tavasz legyen,
 Most kérek, hogy segíts nekem.

Erdő szélén

Zúg valami felettem,
 Talán egy szarvasbogár,
 Ahogy leszállt, csend lett,
 Jó volt hallani, míg szállt.
 Megyek réteken, erdőkön át,
 Nem hallok mást, csak bagolyhuhogást.
 Szép volt a tavasz, a nyár,
 De már őszre jár.
 Zúg a szél a sárga lombok felett
 Köszönti az őszi eget.

Természet

Hiába jutnak eszembe szébbnél szebb
 színek,
 Hiába festeném át a kék eget.
 A természetet becsapni nem lehet.
 Ezért szép a világ,
 Mert eső után nyílik sok szép virág.
 Hajnali csend uralkodik a szilvafán,
 Az illata jár bennünket át.
 Nincs otthonunk, nincs hazánk,
 Hópihe súgja: jó éjszakát.

Virág

Szép a tavasz, szép a nyár,
 Kertünkben a sok virág.
 Virág nélkül milyen lenne,
 Nem ülnék le soha benne!
 A szomszédban sok virág,
 Nekem kell egy jó barát.

Bemutatkozott az AlternArt

Június 26-án a paksi Városi Művelődési Központ nagykiállítójában nyílt meg az újonnan alakult AlternArt Alkotói Közösség első kiállítása, ahol nyolc amatőr művész mutatta be munkáit.

AlternArt Alkotói Közösség

Minden alkotó, személyes fejlődésének egy fázisában bizonyosan eljut egy olyan szintre, amikor felmerül benne a kéttség, a bizonytalanság: vajon a létrehozott alkotások megfelelnek-e, hordoznak-e valamiféle egyetemes művészi, avagy hasznóértéket; vajon a tehetség tetten érhető-e, s vajon érdemes-e folytatni, továbbfejlődni. A probléma adott: az elsődleges véleménynyilvánítók, családtagok, barátok, mecénások szubjektíve ítélik meg, mely miatt az előbbi dilemmát fel nem oldhatják. Igazi, objektív tetszést csak az nyilváníthat, akik nem az alkotó személyén keresztül, hanem alkotásai tükrén át mondja ki az ítéletét.

És az alkotónak ez számít, hogy minél több ember számára mondhasa el azt, amit alkotói szemüvegén keresztül, színekben, formákban kíván láttatni. Mert az alkotás célja nem lehet más, mint hogy üzenjen: megmutassa milyen szép a világ körülöttünk, milyen egyetemes értékeink vannak, és természetesen, hogy egy téma milyen sokszínűséggel jeleníthető meg a művet létrehozó EMBER személyiségének - szemüvegének, ha úgy tetszik - színességétől függően.

Színes kavalkád lesz az eredmény, mely szivárványba öltözteti minden halandó szürke hétköznapját, és egyúttal lelki boldogságot hoz alkotójának. Ha mindez teljesül, már nem volt hiába az erőfeszítés, a támogató segítség és a végeredmény, ez a kiállítás.

Valamennyien más-más művészeti körrel foglalkoznak. Kövesdiné Hernádi Klaudia a festészet, Gódor Lilla a grafika és kispasztika, Vadai Zsuzsa a Richelieu-kézimunka, Tólos Zoltán a Tiffany-üvegtechnika, Sáfrány László a fa gyermekjátékok, Fogasné Rácz Éva a fazekasság és Venczel László az intarziaképzés terén mutatta be tehetségét.

Az AlternArt Alkotói Közösség amatőr alkotók kezdeményezésére jött létre. Nevükben is utalnak sokszínűségükre, nyitottságukra, változó élményvilágukra. Céljük, hogy a különböző művészeti ágakban tevékenykedőket felkarolják, és alkotásaikban kiállítások keretében közönség elé tárják.

Első bemutatójukon tökéletes összhangba hozták az eltérő művészeti ágakat, a különböző alapanyagokból megvalósuló remekműveket. A látogatónk olyan élményben volt része, amivel nem találkozik nap mint nap. Az üvegből és fémből készült Tiffany-lámpák, virágok, apró tárgyak könnyedséget, a szín és fény játékát tükrözték, csakúgy a kerámiaedények, tálak, korsók, kupák csillogó, színes látványa. A grafikák és kispasztikák egy szép és különleges világba kalauzolnak. Meghitt hangulatot sugárzott a festményekről áradó természeti képek szépsége. Gyermeki örömmel szemlélhette az ember a fajtájkát és a népi építmények fából készült kicsinyített mását, amit fiatal és idős egyaránt szívesen kézbe vett volna. A Richelieu-hímzéssel bemutatott textíliák mindenkit ámulatba ejtettek. A terítőkon, futókon kívül díszes alkalmi ruhákat is megcsodálhatott a közönség. Külön élményvilágot jelentettek az intarziaképek, az intarziával díszített alkotások. A fotográfia művészete az alkotók bemutatásában jelent meg, olyképpen, hogy egy-egy képsorozat örökítette meg alkotás közben a közösség tagjait.

Az AlternArt Alkotói Közösség

Néhány lelkes, jellemzően amatőr – azaz alkotásaikat öntevékenyen, saját késztetéstől vezérelve létrehozó – képző-, ipar- és népművészetben alkotó hozta létre azzal a céllal, hogy tevékenysége eredményeit megossza a kultúrára éhes embertársaival, azaz Önnel, kedves Olvasó.

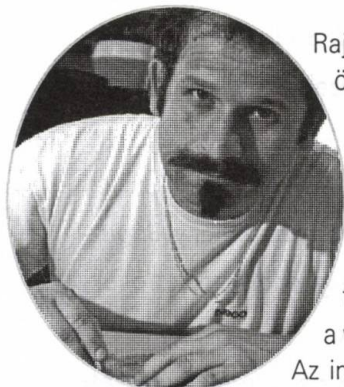

Kérjük, tekintse meg alkotásainkat! Reméljük Önnek is hasonló élményt nyújtanak, mint nekünk, alkotóknak megalkotni őket.

A kiállítás megrendezésének támogatója a paksi Polgármesteri Hivatal Oktatási és Kulturális Bizottsága, valamint a Közművelődési Kht.

■ Lovásziné Anna

Venczel László

Rajzkészségemet nagyapámtól örökölhettem, aki emlékezetből lerajzolt bármit, akár órák múltán is. A rajztudás művészi kiteljesítéséhez azonban ez kevés. Ihlet kell – színes szemüveg –, melyen keresztül másként látható, láttatható a világ.

Az intarziával a bútorepítészet során találkoztam, nem több, mint öt esztendeje. Érdekelt a dolog, szerettem volna megtanulni, ezért egy asztalos ismerőst kérdeztem, tud-e szakirodalmat kölcsönözni. A Magyar Asztalos című folyóiratot ajánlotta, ahol éppen egy csikksorozat ment pont e témában, Töröcsik Jolán intarziaművész tollából. A leírás részletezettsége, követhetősége, valamint a kecsegtető végeredmény mind lenyűgözött. Még abban az évben összetalálkoztam magával a művésszel, akinek az irányítása alatt később három egymást követő esztendőben tanulhattam meg az intarziatechnikát alkalmazó képformálás alapjait. Azt mondtam ekkor: "Igen, ezt kerestem, ez az, amivel kifejezhetem magam."

Azóta a megszállottja lettem e ritkaságnak számító művészeti ágának. Számomra a furnér – színével, rajzolatával, textúrájával, illatával – maga az ihlet, melyel rajzkészségemet kézzelfogható eredményé, a különböző fafajok jellemvonásait egységes kompozícióvá érlelhetem.

Vadai Zsuzsanna

A népművészet közelsége és szeretete már fiatalkorom óta bennem él. Anyukám sióagárdi születésű, és már gyermekként tanultam a hímzés fortélyait. Sióagárd híres egyedülállóan szép hímzéseiről és népviseletéről, ahová a mai napig rendszeresen járok, gyűjtöm a régi és az új motívumokat.

Sajnálatos módon 1995-ben egy betegség miatt kényszerpihenőre kellett vonulnom, közel két év lábadozás után pedig az eredeti szak-

mám elhagyására kényszerültem, mivel az állapotom javulásához nagyon sok pihenésre volt szükségem. Ekkor jött a gondolat, hogy azzal foglalkozzam, amivel szívem mélyén mindig is szerettem volna. Népművészeket kerestem fel, mintákat gyűjtöttem, és tanultam a riselés "tudományát". 1999-ben már saját rajzaim alapján készítettem a terítőimet, melyek között a Népművészeti Tanács által zsűrizett alkotásaim is vannak.

Régóta foglalkoztatott, hogy a mai modern ruhák világába hogyan lehetne becsempészni a népművészet gyöngyszemeit. A 2000-es években megjelentek a természetes alapanyagok, igen népszerű és kellemes viselet lett a lenvászon, és újra hódított a hímzett kelme. Ekkor éreztem, hogy a régóta dédelgetett álmom megvalósulhat, hiszen az általam alkalmazott technikához ezen alapanyagok alkalmasak. Így született meg a "Vadai Varrottasok" ruhakollekció.

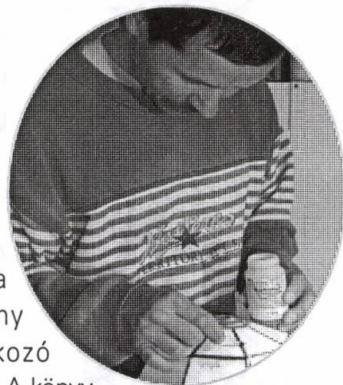
Egyedi ruháimon főszerepet kap a nőiesség, megjelennek a magyar népművészet gyönyörű mintái és a világszerte nagyon népszerű keleti és arab világból átvett mehndi rajzolatok. Ruháimmal felkerestem egy iparművészt, aki elismerő és igen tanulságos kritikával illette munkáimat. Javaslatára közel egy éve tanulom a divattervezést és női szabászatot, ami a tervezést és a kivitelezést lényegesen könnyebbé teszi számomra.

Tálos Zoltán

A 80-as években a balatonfüredi hajógyárban dolgoztam. Volt ott egy üveges barátom, akivel másodállásban eljártam dolgozni. Nála

találtam rá egy Tiffany üvegezéssel foglalkozó

német nyelvű könyvre. A könyv tartalma, az üveg másféle felhasználását bemutató sok gyönyörű kép nagyon megfogott. Úgy éreztem, hogy ezt a munkát kell végezni, nem az épületüvegezést, habár azt is nagyon szívesen csináltam. Akkoriban Magyarországon még nem lehetett hozzájutni megfelelő alapanyagokhoz, ezért Ausztriából hoztam be színes üveget, és öntapadós rézfóliát. Eleinte csak saját kedvemre készítettem dísz tárgyakat, illetve családon belül ajándékoztam el őket, különféle alka-

Imakra. Munkáim egyre nagyobb érdeklődést váltottak ki, immáron a családon kívül is sokan kerestek meg. A rendszerváltás után újra reneszánszát éli a díszművegezés és iskolai keretek közt is elkezdődött az oktatása. Ekkor iratkoztam be, és tanultam ki az üvegfestő és ólomüvegező szakmát, melyet nagyon jó mesterektől sikerült elsajátítanom, kiváló eredménnyel. Később egy pályázati kiírás került a kezembe, amire jelentkeztem. Néhány munkámat bekérték bírálatra, majd kis idő elteltével értesítettek, hogy kiállítják az Iparművészeti Múzeumban. Nagy öröömömre, ettől az időponttól kezdve minden év tavaszán kéri a munkáimat, és amit eddig leadtam bírálatra, azt a szakmai zsűri mindig beválogatta a kiállítandó tárgyak közé. Sokféle dísz, illetve használati tárgyat készítek, például tükröket, díszüvegezést ablakokba, bútorokba, képeket, ablakfüggőket, nyakékeket, hajcsatokat, fülbevalókat, lámpákat, és mécsesstartókat is.

Sáfrány László

A város szélén éltem gyermek éveimet, egy lépésre a természettől. Ha kimentem játszani az utcára társaimmal, rövid idő múlva az erdőben kötöttünk ki. Kitaláltuk, elkészítettük saját játékainkat, melyhez elég volt egy-két ág, egy kis sár, egy darab madzag is. Azt hiszem, mai tevékenységem gyökerei ezekre az évekre nyúlnak vissza.

Felnőttként jutottam el Erdélybe, ahol alkalmam nyílt a székely ács mesterek többszázéves munkáit, remekeit megfigyelni. Lenyűgözött az ottani emberek hagyománytisztelete, szokásaik megtartása. Megcsodáltam a faragott székelykapukat és az élmények sora egyszerre meghatározta, mivel fogok foglalkozni: régi használati eszközök, dísz tárgyak és játékok készítésével.

Az elkészítendő darabokhoz legtöbbször a magam gyűjtötte fát használom, melynél nem a fa fajtája, hanem mérete, ívelése, formája, arányai számítanak. Ötleteim forrásai: az emlékezetem, a megfigyeléseim és a különféle szakkönyvek, sokszor azonban maguk a gyerekek segítenek, akik könnyebben találják meg az egyszerűbb és természetesebb megoldásokat.

Fogasné Rácz Éva

1987. óta foglalkozom kerámiával. A szakmát Kovács László, kalocsai fazekasmester kezei alatt tanultam.

Nagyon szeretem a fazekas-ságot, örömmel tölt el, hogy ezt csinálhatom.

Nap, mint nap rácsodálkozom az agyagra, amikor a kezeim között formálódik, mivel egy olyan egyszerű anyag, és mégis mennyi lehetőség van benne. Az lesz belőle, amit elképzeltem.

A korongozásban addig kell eljutni, hogy én legyek az anyag ura, azaz én irányítsam az agyagot, ne pedig fordítva. Ha idáig eljut valaki, akkor már csak a képzelet és a fantázia szab határt. Egy bucni agyagban benne van a lehetőség, a szabadság, hogy akár köcsög, váza vagy kaspó legyen belőle. Döntésem által nyeri el a végleges formát. Még menet közben a korongon is tudok változtatni.

Általában kézzel korongozom, de már készítettem dombormű jellegű falitáblát, makettet, és szobrokat is. Munkám során arra törekszem, hogy a kerámiáim jó érzéssel, örömmel töltsék el az embereket. Ha ehhez egy kis részben is hozzájárultam, az már siker számomra.

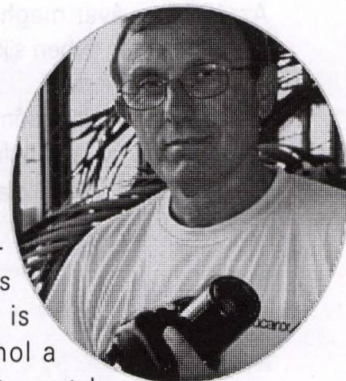
Eddig négy önálló kiállításon jelentem meg alkotásaimmal.

Katona István

A fotózást tizenévesen kezdtem egy fotóklubban, mint akkoriban nagyon sokan én is a természetfotózással. A fotózás mellett a képkidolgozást is magamnak végeztem, ahol a különböző technikákat is kipróbáltam.

Később több témakörben is elkezdtem dolgozni, de igazán az embert szerettem fotózni. Korábban sokat készítettem cégeknek referencia-fotókat, termék és reklám fotókat, melyek közül sok elkerült külföldre is. Az utóbbi években inkább portré, akt és modell fotókat készítettem, de nagy kedvencem az

örök téma, a gyermekábrázolás is. Jelen kiállításon, úgy gondolom stílszerű, ha a kiállító alkotókat kislakú portréban mutatom be..

Kövesdiné Hernádi Klaudia

1972. október 31-én születtem Pakson.

Általános iskolai éveimet a Bezerédj Általános Iskolában töltöttem, ahol jelenleg pedagógusként dolgozom. A nyolcadik osztályt befejezve a paksi Vak Bottyán Gimnázium diákjaként a zene és idegen nyelv elsajátítására szenteltem szabadidőmet. A ráfordított munka meghozta gyümölcsét, így végzősként felvételt nyertem a kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola angol szakára, ahol 1995-ben szereztem diplomát.

A festészet életembe való belépésének idejeként a főiskolai éveket jelölhetem meg. Az ecsetforgatás területén némi alapképzésben ugyan részesültem a főiskolán, ám az ihletet édesanyám által vásárolt Pántl László téli tájat ábrázoló festménye adta, melynek másolatát akkor még zsírpapírra temperafestékekkel festettem.

Néhány temperával készült reprodukció után születtek meg olajjal festett saját alkotásaim, melyek témáit a természetből merítettem.

Az 1997-es évet meghatározó évként tartom számon. Ebben az évben sikerült elkészült műveimből kiállítást rendeznem.

Ezt követően szabadidőmet főként családom körében töltöttem, és újabb tanulmányokat folytattam a Budapesti Gazdasági Főiskola Pénzügyi és Számviteli Ka-

rán, ahol 2002-ben másoddiplomát szereztem. Bár ecset ma már ritkábban kerül kezembe, céloim ugyanaz, mint tíz évvel ezelőtt:

„Életre kelteni azt a gazdagságot és érzésvilágot, amit a természet kínál.”

számomra.

Eddig négy önálló kiállításon jelentem meg alkotásaimmal.

Gódor Lilla M.

A művészet iránti vonzalom korán kialakult bennem.

Ötévesen kedvenc időtöltésem Georges Seurat: Vasárnap délután a Grande Jatte szigetén című kép másolása volt. Az iskolai

évek során a rajz mellett sokféle technikával ismerkedtem meg:

üvegfestés, lino metszés, rézkarc, batikolás és monotípiá. Számos rajzpályázaton értem el első helyezést.

Az 1977/78-as tanévben Palicz József festőművész magántanítványaként elsajátítottam a grafika alapjait és egy olyan rajztudást, amelyhez évek múltán is visszatérhettem.

Ismereteim bővítését Herenden folytattam, ahol egy speciális másolási technikát oktattak.

Ezek után mintatervezőként dolgoztam.

Elkezdtem készíteni mázas kerámiaékszereket, majd dísz tárgyakat. Ötleteim megvalósításában sok segítséget nyújtott egy népi iparművész barátom.

Családom ösztönzésére újra rajzolni, festeni, szobrászkodni kezdtem.

A kiállításon való részvétellel az első festményemet, rajzaimat, kisplasztikámat mutatom be.

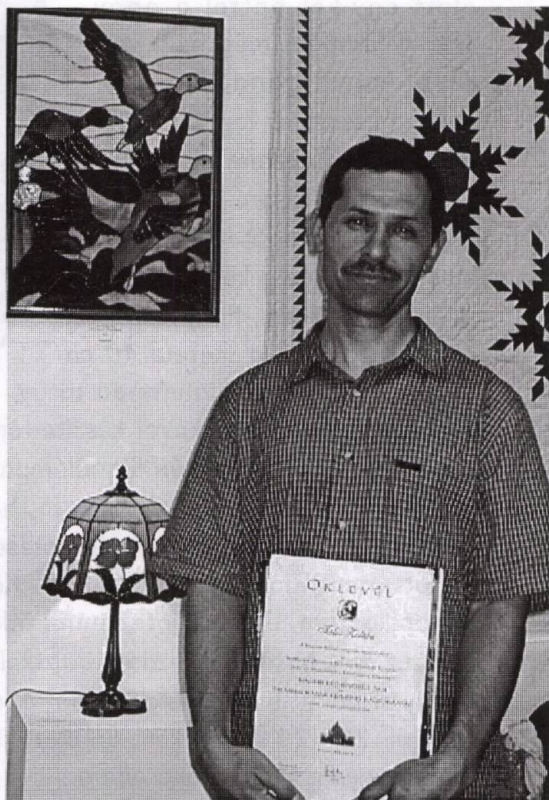

Az Iparművészeti Múzeum kiállításán

Tálos Zoltán üvegműves alkotásai

Az Iparművészeti Múzeum „Magyar kézművesség – 2004” című május 20-tól június 20-ig tartó kiállításán ismét bemutatást nyertek Tálos Zoltán paksi ólomüvegező, Tiffany-készítő alkotásai. Pályázat útján immár a negyedik alkalommal választották be üvegműves tárgyait a kézműves munkák legnagyobb országos seregszemléjére.

Tálos Zoltán a Paksi Atomerőmű Rt. Beszerzés Előkészítési Osztályán diszponensként dolgozik, és szabadidejében az üvegművességnek hódol. Több mint tizenöt éve foglalkozik ólomüvegezéssel és Tiffany-készítéssel, de csak az utóbbi években jelentkezett a pályázati felhívásokra. Kezdetben saját kedvére készített különböző üvegtárgyakat, majd ahogy mások is látták munkáit, és tudomást szereztek ilyen irányú tevékenységéről, egyre többen keresték meg, és rendeltek tőle szép, díszes üvegműveket, többek között ékszereket, lámpákat.

– Az idei kiállítás pályázati kiírásában milyen kitételek szerepeltek?

– Az idei kiállítás a Balassi-év jegyében zajlott. A „Magyar kézművesség – 2004 és Balassi korának kézműves hagyományai” címmel meghirdetett pályázatra olyan kézműves munkát vártak, ami vagy mindennapi használati tárgy, vagy dísz tárgy és Balassi korára jellemző stílusjegyeket hordoz, továbbá érzékelteti a korabeli technika alkalmazását. A kiállításon több mint száz mesterség különböző tárgyai adtak színes ízelítőt a kézművesség gazdagságának tárházáról, látható volt többek között sodronying, sisak, fegyver és Balassi-portré. Úgy gondolom, egyáltalán nem baj, ha egy tárgyat mindennap használunk, és mellette még szép is.

– Hányadik alkalommal jelentkezett a pályázatra?

– Ez a negyedik év, és eddig még minden beküldött munkámat kiállították. Három munkával lehetett pályázni idén, és mindhárom bemutatásra méltónak ítélték.

– *Hogyan készültél, hogyan döntöted el, hogy mit küldesz a pályázatra?*

– Nagyjából tudtam, hogy egy képet, és egy vagy két lámpát szeretnék bemutatni. A megnyitó előtt egy-két héttel a nagy Tiffany-lámpám még nem volt kész. Annyit gondolkodtam, hogy mi lenne a legjobb, míg majdnem kifutottam az időből. A vadkacsás képem jelentette a legnagyobb feladatot, a tervek is elég hosszú ideig készültek. Már télen eldöntöttem, hogy azzal szeretnék pályázni, a mérete 40 cm x 60 cm. A második kiállítandó tárgy, amit ólomüveg technikával készítettem, egy múlt század eleji kültéri függőlámpa volt. A harmadiknál csak annyit tudtam, hogy egy Tiffany-lámpa lesz. A tervek elkészítése tovább tartott, mint maga az üvegmunka. Két napig gondolkodtam, és nem jött semmi ötlet, majd egyszer csak hirtelen elkezdtem rajzolni, és szinte egy óra alatt megszületett a rajz. A lámpabura, ami 26 x 26 cm-es, két nap alatt készült el, a talpat pedig készen vásároltam.

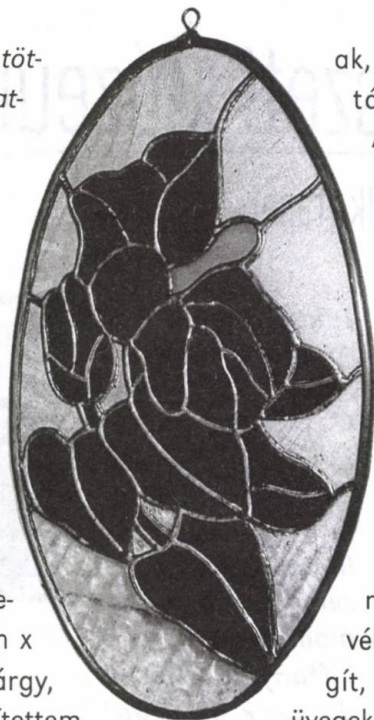
Párommal felvittük a tárgyakat, és két-három nap múlva már értesítettek, hogy a kiállítás időtartamára ott maradnak a munkáim.

– *Hogy zajlott a megnyitó?*

– Az Iparművészeti Múzeum igazgatója nyitotta meg a kiállítást. A fővárosi önkormányzat és a Magyar Kézművességért Alapítvány részéről is szóltak a megjelentekhez. A beszédekben dicsérték a kézműves munka értékeit, majd kis zenei műsorral színesítették a programot. Minden alkotó egy-egy munkája belekerült egy - idegen nyelven is megjelent - képes albumba, ami szám szerint 370 fotót tartalmaz. Az alkotók szavazhattak egymás munkájára, és aki a legtöbb szavazatot kapta, az nyerte el a vándordíjat.

– *Munkatársaid, ismerőseid miként fogadták a kiállítás hírért?*

– Úgy érzem, valamennyien tiszta szívből gratuláltak, és nagyon örültek. Sokan voltak kíváncsi-

ak, mindenki látni szeretne volna a tárgyakat, amiket készítettem.

Ahogy mutattam a képeket, mindenki rácsodálkozott, „Húha, de szép!” – mondták meglepődve.

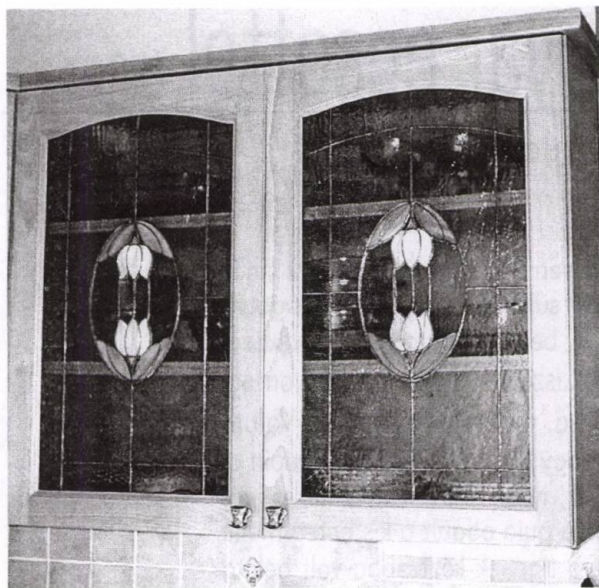
Többen kérdezik tőlem, hogy tulajdonképpen mit is készítek, mivel foglalkozom, és én örömmel mesélek. Van egy fényképalbumom, ami kézzel írt képekre jár, most is éppen úton van.

Az első visszajelzéseket otthon, a páromtól, Adorján Erikától kapom, aki folyamatában látja a munkámat, figyelemmel kíséri tevékenységemet. Van, amikor ő is segít, például a kivágott és lecsiszolt üvegeket ő fóliázza. Kipróbálta a forrasztást is, amit örömmel és rendkívül ügyesen végez.

Nagyon hálás vagyok, hogy biztosítja számomra a támogató háttérrel. A háztartás vezetése teljes mértékben ráhárul, de ő mégis előtérbe helyezi, nagyra értékeli a munkámat. Nélküle sokkal nehezebb lenne minden. Szerencsés vagyok ebből a szempontból. Véleményem szerint a férfiak sajnos természetesen vesznek, hogy otthon minden rendben van, és arra nem gondolnak, hogy mögötte mennyi munka áll. Én sokáig végeztem magam körül a háztartási munkát, tudom mit jelent, tudom, hogy valóban egy második műszak. Én kérem férfitársaimat, hogy becsüljék meg a házimunkát, társuk fáradozását, mert azáltal, hogy rendben tartja a lakást, nyugodt családi háttérrel biztosít, őt is segíti munkájában, előmenetelében. Erika engem motivál az alkotásban, egy kicsit neki is készítem a tárgyakat. Nagyon nagy öröm számomra, amikor látom az arcán, hogy mennyire tetszik neki egy-egy alkotásom. Benne van minden munkámban, a képekben, a lámpákban, azért is ragyognak, világítanak olyan szépen.

– *Itt Pakson is kiállítod az alkotásaidat?*

– Igen, néhány ismerőssel június-júliusban hónapban tervezünk egy közös kiállítást, és ott bemutatnám az Iparművészeti Múzeumban kiállított tárgyakat is. Venczel Lászlónak – aki intarzi-

ákat készít, és szintén itt dolgozik az erőműben – volt az ötlete, hogy összefogja a paksi amatőr alkotókat. Egyesületi formában szeretnék működni, de még nem vagyunk hozzá elegenden. Társaságunk nyitott, örömmel várunk körünkbe mindenkit.

– Van kedvenc tárgyad?

– Mindegyiket kedvelem, nincs kiemelt közöttük. Mindent szeretek, aminek csak nekikezdek. Mindegyik egy új kihívás, és nincs két egyforma alkotás.

– Mit kérnek, mit rendelnek tőled?

– Leginkább az apróbb díszeket, de az ablak, bútórüvegezéstől kezdve tükörig, lámpát, fényképtartót, sokféle tárgyat készítek. Szinte mindent el lehet készíteni üvegből, ami a szemnek szép, például szalvétatartót, nyakéket, kitűzőt, hajcsatot.

– Saját környezeteden, lakásodon látszik, hogy ezzel foglalkozol?

– Most már látszik, ugyanis a konyhabútoromat is beüvegeztem. A bükkfaajtókon halványkék az alapüveg, amit rózsaszín és fehér virágok, zöld levelek díszítenek. Eddig mindenkinek nagyon tetszettek. A konyhai lámpa is az én művem. A hálószobában szintén Tiffany-lámpa világít az ágy mellett, a mennyezeti lámpa félig kész állapotban van. A hálószoba falára kis faliképeket helyeztem. Egy háromajtós szekrényünkre pedig, a tükör helyére Tiffany-technikával szeret-

nék készíteni egy üvegablakot. A lakás még elég friss, a falak még nagyrészt csupaszok, ezért lesz helyük a kiállításról hazaérkező tárgyaknak. Eddig minden évben felajánlottam egy-egy munkámat jótékony célra, de most párom nagyon kért, hogy ezeket tartsuk meg.

– Milyen ötlet, elgondolás alapján születnek a tervek?

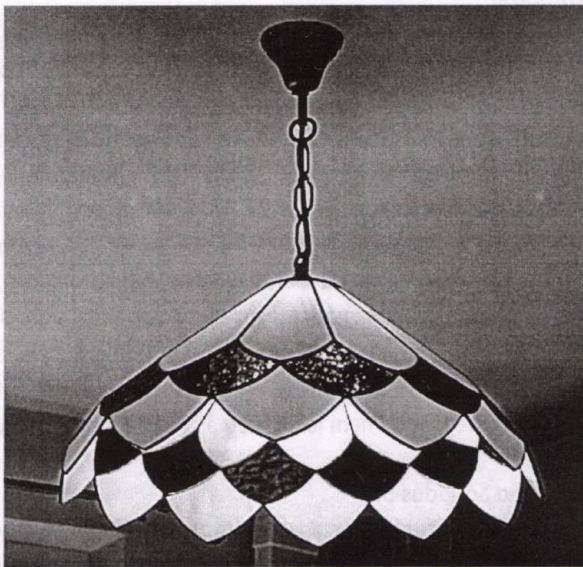
– Mivel a Balaton mellől származom, a vízpartot nagyon szeretem, és lakóhelyem, Paks is folyó mellett, a Duna partján fekszik. Sokat fényképezek, a digitális fotótechnikának köszönhetően számos életképet, természeti jelenséget, tájat tudok megörökíteni, amiből az ötleteimet merítem.

– A munkák készítéséhez elég az asztal, vagy műhely szükséges?

– A tervekhez, a rajzoláshoz még elég az asztal, de igazán egy műhely lenne a megfelelő. A lakásunkhoz tartozik egy tárolóhelyiség, aminek közepén egy nagy asztalt helyeztem el, és azon dolgozom.

– Tervek, célok?

– Szeretnék továbbra is alkotni saját magam és környezetem, a többi ember gyönyörködtetésére. Mint említettem, egy közös kiállítást tervezünk paksi alkotótársaimmal. A továbbiakban is részt kívánok venni az országos kézműveskiállításon. Amíg csak tehetem, mindenképpen készíteni fogom a Tiffany- és az ólomüveg tárgyakat.

■ Lovásziné Anna

Magyar tájról magyar ecsettel (J.Gy.)

(Gutai István: Valóságshow)

„Volt valamikor régen egy vak mesemondó kicsi puja, egy talált gyermek, akit tigrisek neveltek erdő sűrűjében. Egyszer tapogatva, botladozva emberek közé merészelt, be is kopogtatott egy faluszéli házba. Ajtót nem nyitottak, hát bétaszítá. Odabenn az ágyon egy gyermek feküdt, orcáján két rózsza, a betegség rózsája. Valami frászkarika gyötörte a gyermeket nagy lázasan. Háznak közepin az anyja szövögetett. Szegények voltak, nem volt idő gyermeket istápolni. Hát még csodálkozni! Na, ez a puja odaült a kis beteg mellé. Mesélni kezdett. Állatosat inkább, a tigrisek közt abba volt belétanulva. Addig mondogatta, addig-meddig a gyermek meggyógyult, az asszony meg kétannyit szőtt!

Híre futott a faluba, hogy ez a semmicske, vak árva egy szót, ha felhanyít, tíz mondat múlva talpára esik. Mivel találó szótól az ökor is meghőköl, s minden emberbe legalább egy ökor lakik, hívogatni kezdték ide-oda. Aztán alá s fel. S mivel a Jóisten egy nyelvet s két-annyi fület adott neki is, hamar az állatos mesék mellé embereseket is tanult.”

(Kínai mese Berecz András átdolgozása alapján)

Nos, azt hiszem, van itt valaki, ha nem is talált gyermek, aki „felhanyított” egy szót, s az tíz mondat múlva a talpára esett. Bízott a szó erejében – s egyébben is – már gyermekkorában, készült a mesemondásra meglepően korán, iskolásként. Ösztönözte őt erre a szülőföld, a minden értéket, hagyományt hűségesen őrző táj, s a szűkebb környezet.

Kunszabó Ferenc írja a Sárköz című, 1972-ben megjelent szociográfiájában:

„... míg a felszabadulás előtt az egész sárközi őslakosságból szinte egyetlen nadrágos ember sem került ki, addig Sárpilis egymaga kettővel dicsekedhetett.” Ez a falu megvédte fiait, s mikor a hatalom megkísérelte, hogy beleszóljon a falu értékítéletébe, ez felbolygatta a rendet, „mert hogy jön ahhoz a hatalom, mint tőlük idegen test, hogy döntenie akarjon bárkinek is sorsa felől”. (Kunszabó könyve) „Sárpilis mindig vindikálta magának a jogot az önrendelkezésre és a bizonyos fokú különállásra, ami igények nagyban meghatározták a falu külön, a Sárköz többi közösségétől is lényeges jegyekben eltérő életét.” (Kunszabó F.: Sárköz)

Ez a különállás, az életút tudatos meghatározása, a több évtizedes életcél kijelölése szokatlanul hangzik egy tizenegy éves kisfiú szájából. Féja Géza Sarjadás című szociográfiájában megfogalmazza egy általános iskolás fiú, hogy ő bizony író akar lenni, pedig élő író addig még nem is látott. Féja Gézát a kíváncsiság hajtotta a hatvanas évek legelején, hogy megtudja, ezek a kis emberpalánták mit terveznek a jövőjüket illetően. Több mint száz gyermeket kérdezett meg, senki nem jelölt meg értelmiségi pályát, csak a kicsi Gutai István.

Részlet a Sarjadás-ból:

„Találkozunk különleges élettervekkel. Gutai István az egyetlen gyerek, akit az írás vonz, de sporttal egybekötte: <Én újságíró szeretnék lenni, s emellett futballista. Az újságírónak szépen kell fogalmaznia és helyesen írni. Ezért legjobban a fogalmazást és a nyelvtant tanulom. Szeretek fogalmazni, ez, azt hiszem, megkönnyíti a dolgomat. Már

versírással is próbálkoztam, s barátaim szerint egypárat szépen írtam. Továbbra is szeretnék verset írni pályafutásom során. Ezért sokat olvasok és Ács Janival összegyűjtöm verseimet. Hogy elérjem a célot, szorgalmasnak és szerénynek kell lennem. Azért választottam ezt a pályát, mivel nekem ez a szakma igen kedves. Szép eredményeket szeretnék elérni és erre minden tudásomat ráfordítom.> Nyilván lesz a dologból valami, hiszen már közönséget toborzott magának és Ács Jani személyében szert tett lektorra is." (Féja Géza: Sarjadás. Bp., Szépirod. Kvk., 1963. 194. p.)

Nos, ez a fiú aztán megtanult mesélni, méghozzá „embereseket”, csiszolta történeteit, csak egyet-egyet ítélt publikálásra, azokat is rangos irodalmi folyóiratokban. Kötet összeállítására akkor sem gondolt, amikor az már csak pénz kérdése lett, és sok-sok magánkiadású könyv jelent meg. Várt, amíg hívta az a kiadó, amely méltónak ítélte a megjelentetésre a legjobbakat. A Pro Pannonia Kiadó jóvoltából megjelent hát az első kötet, a Valóságshow.

A szerző novelláknak, jeleneteknek, játékoknak nevezi írásait. Az olvasó láttelepet kap egy világról, egy való világról, melyben él, mely meghatározta múltját, s a jelenben is markában tartja.

Hol van ez a világ, mikor történnek ezek az események? A történetek alig árulkodnak erről, csak olvasható nyomokat hagy számunkra a szerző, jeleket, jelzéseket.

A szavak jelentése korhoz kötött: inasok, ipari tanulók – mikor is voltak forgalomban ezek a szavak? Kétszáz forint munkabér egy napra, lurex csíkokkal díszített ruha – hol van ez már? Tanácselnök, téesz – ez már a közelmúlt.

Orosz szakos tanár, aki a történelmi változások következtében franciátanárá akarja átképezni magát – ez meg a rendszerváltozás utáni idő.

A helyszín is hasonló módszerrel nyomozható ki, nem megnevezett hely, de a vidék Magyarországa: K-n vagy Dombószélen történik szinte minden, helyezze mindenki oda e településeket egy képzeletbeli térképen, ahol éppen ráismer. Falujáró buszról olvasunk, pesti gyorsjáratról, ipari városá pumpált falu ez a K, több is van ilyen széles e hazában.

Magyar táj ez a javából, s magyar ecsettel fest róla képet nekünk Gutai István.

Hősei nem boldog emberek, életük kátyúba jutott, a kilátástalanságtól szenvednek. Van út, kiút nincsen – mondhatnánk Szilágyi Domokos szavaival: Nyikita, Dudu, Pap Öcsi számára a várt hétvége ivásba, nőkeresésbe torkollik, a remélt szebb világ nem jön el. De nem boldogabb a városban megélhetést kereső sem, aki felnőttként, családostól is, de elfogadja pironkodva a szülői támogatást; vagy a panellakó értelmiségi, aki seprűkötéssel egészíti ki szűkös jövedelmét; vagy Kanacsi, a színész, aki világmegváltó tervekkel áll elő elhagyott falujában, Miszter Sehonnainak nevezi magát nem kevés öniróniával.

Ezt a világot azonban nem lehet megmenteni. „Negyven fanyűvő ereje is kevés lenne hogy ezt a félnépet kirobantsa a <pörkűtbű> meg a <dallaszbű>” ... mondja Kanacsi felesége.

Ez olyan világ, amelyben még egymás mellett élnek az üldözöttek és az üldözők, az elvarratlan szálak harminc év múltán is felbolygatják az életet, színvallásra kényszerítenek. Feledünk vagy nem, van-e bennünk bosszúállás, vagy csak csendes beletörődés?

A kutyasétáltató, a Csík, három betű – mindkét írásban '56 szelleme kísért. Feltűnik a valamikori hatalom kiszolgálója, büntetlenül „jól megérdemelt” nyugdíját élvező, köztisztviselőben álló polgár, aki azonban egy városban él a hajdani üldözötttel, s találkozásuk elkerülhetetlen. De nem lesz belőle nagy leleplezés, dráma, mert a mi világunk már csak ilyen.

Senki nem szolgáltatott igazságot annak, akinek életét megnyomorították, de a bűnös bűne is rejtve maradt. Magyar táj ... s a magyar ecset is csak a valót festi.

A kisiklott életpálya is mindennapos (Ágyban párnák között), a nevesincs hős sorsa átlagos, ő az, akinek semmi sem sikerült, a vég nem is lehet kétséges.

Vele szemben áll Jani bá', aki ismerte a sikert, sportmúltját emlegeti öregeken is, a játék életének értelme volt, de nem érti, nem is értheti a mai viszonyokat. „... nehogy beleragadj ebbe a mocsárba” – mondja az ifjú reménységnek, „mély a talaj itt, nagyon mély.” „Meddig mehet ez így, fáj az embernek” – aztán iszik még egy sört, mert felejteni kell.

A Panel-diskó női hősnéke része sincs a sikerből, míg férje megpróbál alkalmazkodni, ő feladja, öngyilkossági kísérlete is inkább groteszk játék: Mit szól majd a férje, ha rátalál?

Egy sérült nemzedék rajza bontakozik ki az Action gratuit történetéből, az a közép-európai görcs, amely nem oldódik akkor sem, ha már kipillantathatunk a „szabad” világba. Mert ez tönkretette már az életünket, ez a görcs már feloldhatatlan bennünk. A nyugati világ jólétében arroganciát lát a hősnő, megbocsátani nem tudja senkinek tönkretett életét, míg férje, hogy a már feladott álmait megvalósítsa, elindul egy új világ felé.

Napjaink ellentmondásai jelennek meg a Csík, három betű című játék egyik szereplőjének, Jocónak a

szavaiban, akit az író így jellemez: szakadt. Jocó visszasírja a kommunista világot: „lehetett házat építeni, megvolt az embernek, ami kellett.” Ő az, aki nem ért a világból semmit, az örök megtévesztett, a politika játékszere.

Az író is jelen van ebben a világban, nézőpontja szüntelenül változik: hol kívülálló, látszólag távolságtartó, mint egy szemlélő csupán, hol megjelenik a történetben, maga is véleményt, ítéletet mond: „Ezt tudom, mert engem szokott disznóöléshez hívni, ... a mi tévéket ő szokta javítani”, ... „az uram, a Jani szép nyugdíjat kap.” Úgy beszél el Gerencsér Lidi örökségének történetét mint a falusi közösség tagja s e világ jó ismerője.

Az elbeszélő nem csupán a proletáreléteket rajzolja meg a kötet elején levő novellákban, nemcsak a faluról városra költözött, s ott helyét nem találó, gyökértelen panellakó sorsát tárja fel, de legmélyére ás a paraszti létnek is. A falusi életet, hagyományokat, a közösség törvényeit, titkait közelről szemléli, a sokszor kegyetlen, érzéketlennek látszó világot is hitelesen jeleníti meg. A haldokló öregasszonytól a spórolt pénz rejték helyét akarják megtudni az utódok. Hazugság, színlelés az élet velejárája – mindezt szinte a móríci hagyományok felelevenítésével sikerül megmutatnia.

Napjaink rajzában nemcsak a tragikum dominál, megjelenik a groteszk is: az alkoholelles klub szabályzatában a politikai-ideológiai műveltség bővítése és a tízforintos tagdíj befizetése mint fő cél jelenik meg, azonban szegény Balog Géza magyar alkoholista sorsával senki sem törődik.

A kiürült szülő-gyerek viszonyban felcsillan a humor (Cukkinipörkölt c. novella): a reformtáplálékra kényszerített öreg szülők a városlakóvá vált gyerek távozása után megeszik az előző napi maradékot, a füstölt lapockával készült paprikás krumplit.

A stílus minden esetben tárgyilagos, tényszerű, akár száraz is lehetne, ha nem bújna meg helyenként az együttérzés, a megértés, a bölcs emberismeret.

Pl. az Action gratuit női elbeszélője pontos megfigyeléseket tesz a férfi lélektant illetően: „ezt se tudja megszervezni” ... „férfi létedre egy csavart se tudsz meghúzni” ... stb.

A nyelv rendkívül plasztikus helyenként: „a kocsmá kikönyökölt a járdára”, „mintha lapátolták volna a hátamra a meleget”, „verette magát a hatalmas hangerővel”. A tájszavak szervesen illeszkednek a vidék rajzába: „A rag alól lekaszt egy hálónyi vöröshagymát.”

Külön tanulmányt érdemel egyik-másik írás szerkezetének megoldása.

A Paneldiszkó-ban egymásba játszanak a dialógusok, a házaspár párbeszédébe bekapcsolódik a falon túl mulató társaság szövege; a Nyikita sűrű, sivár világában éles kontrasztként jelenik meg a romantikus tévéfilm hőseinek, Madelain-nek és Francois-nak a szerelmi vallomása. Nyelvükben egy másik, a vágyott világ üzenetét hordozzák.

Egyes szereplők – akár Balzac regényciklusában – több elbeszélés és jelenet jellemző figurái, több történetben felbukkannak: Dár András három történet szereplője; A kutyasétáltató és a Csík, három betű című írás főhősnője ugyanaz, az ő sorsában kísért az '56-os múlt.

A szerkezet meghatározó eleme az ellentét. Több novella tárgya a két világ szembenállása, a nemzedéki ellentét. E világ képviselőinek nincs már közös nyelvük, idegen számukra a másik: „Tamás mint fásult turista az idegenvezetőt, hallgatja az apósát” írja a Cukkinipörkölt-ben. Piroska átöltözik, ezzel stílust, életformát is vált, „felölti a szabadidőruhát, fölteszi a napszemüveget: indulásra kész.”

A paraszti gyökerek még megvannak, ifjú Dár András elfogadja szülei támogatását, a vidékről felhozott élelmiszert, de már csak egy napra mennek haza, nem érzik otthon jól magukat. Az unoka teniszezik, a nagyapának mindez idegen. Az öreg Dár tiszteletteljes távolságtartással említi az értelmiségi menyét: „Tiszteltetem a feleséged.”

Fájdalmas ellentétek világában élnek a kötet hősei.

Ki mondja ki az ítéletet a korról? Ki az, aki mindent lát e világról? A válasz ugyancsak groteszk: a Tata, a Nagylét egyik szereplője, aki bár vak, látja a múltat, a jövőt, a nagylétet, ő az eleven idő, az emlékezet, talán a történelem.

Gutai István könyve életünk tükre. Miként az egymás alá szórt sorokat sem a szépen kimódolt rímek teszik költeménnyé, aszerint a sűrűn teleírt oldalaktól még nem válik szépprózává egy írás. Azt a valamit, amitől jó irodalom Gutai István könyve, a beavatottság képességét birtokolja a szerző.

Írókat avatunk ma itt, barátaim.

Elhangzott 2004. június 3-án a könyv bemutatóján.

(Pro Pannónia Kiadó, 2004.)

A „Tükröződések” újdonsággal szolgál Acsádi Rozália eddig megjelent köteteit illetően. Ez alkalommal ugyanis kispasztikáit mutatja be a lapokon keresztül, verssorokba rendezett gondolatai kíséretében. A kötetben megjelent fotókat az Atomerőmű c. újság munkatársa, Wollner Pál készítette.

Farkas Pál szobrászművész ajánló soraiban az alábbiak szerint vall Acsádi Rozália: Tükröződések című legújabb kötetéről:

„Valamikor régen a szobor egyben olvasókönyv is volt, az írástudatlan ember könyve. Az anyagba formált emberi alakok pontosan meséltek az általuk megjelent sorokról, s ez mindig erős érzelmi sugárzással párosult. Ezen ősi hagyomány élesztgetése, az emberi érzelmek kifejezésének létező, és mégis megfoghatatlan jelensége készíthette Acsádi Rozáliát sorozatának elkészítésére.

...A vers az érzelmek, a gondolat zenéje, a szobor a formák ritmusa. A ritmus létmeghatározó viszonyba állítja a kimondott érzelmeket, gondolatot és a képlékeny anyagból alkotott formát. Általa kísérletet tehetünk a lét nagy titkainak felfedezésére, a teljesség, a szépség, a tökéletesség megközelítésére.

...Lírai nyelven és a szoborba formálás útján keresi a szép kimondásának lehetőségeit árnyalt, gazdag ízléssel ötvözve, a két műfajt egybeöltve Acsádi Rozália.”

Szeretettel ajánljuk mindenkinek a verssorokkal társított könnyed, finom vonásokat viselő figurákat, kispasztikákat bemutató gyűjteményt.

Megjelent!

ACSÁDI ROZÁLIA TÜKRÖZŐDÉSEK

■ Lovásziné Anna

CSILLAGNÉZŐ

A csillagokat nézve valahogy mindig
visszakerülnek a helyükre a dolgok:
tisztán látható, hogy mi a fontos
és mi a lényegtelen.

TÖRT IDŐBEN

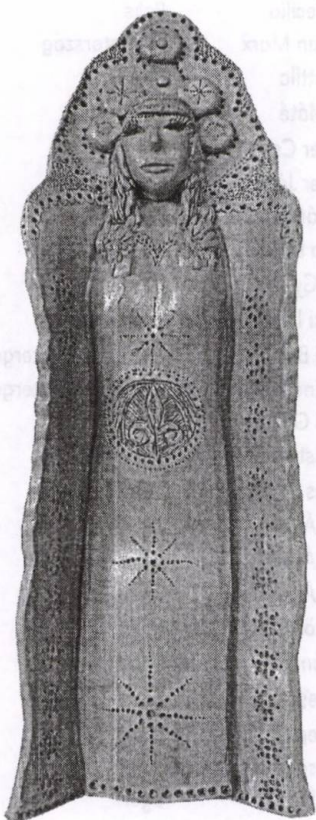
Rögök, göröngyök,
a föld mélye,
széttöredezett, szálkás idő:
apám homlokára ült egy
tehetetlen csillag.

Ismét átüsztek a Dunát

FIAM

Vérköreimből imádkoztalak a fényre,
fiam.

FEHÉR ÜNNEP

Fehér ünnepre várva
a béke tükörfényei közé
rejtőzködöm.

1958	Paks	1. Fehér ünnep
1959	Paks	2. Fehér ünnep
1960	Paks	3. Fehér ünnep
1961	Paks	4. Fehér ünnep
1962	Paks	5. Fehér ünnep
1963	Paks	6. Fehér ünnep
1964	Paks	7. Fehér ünnep
1965	Paks	8. Fehér ünnep
1966	Paks	9. Fehér ünnep
1967	Paks	10. Fehér ünnep
1968	Paks	11. Fehér ünnep
1969	Paks	12. Fehér ünnep
1970	Paks	13. Fehér ünnep
1971	Paks	14. Fehér ünnep
1972	Paks	15. Fehér ünnep
1973	Paks	16. Fehér ünnep
1974	Paks	17. Fehér ünnep
1975	Paks	18. Fehér ünnep
1976	Paks	19. Fehér ünnep
1977	Paks	20. Fehér ünnep
1978	Paks	21. Fehér ünnep
1979	Paks	22. Fehér ünnep
1980	Paks	23. Fehér ünnep
1981	Paks	24. Fehér ünnep
1982	Paks	25. Fehér ünnep
1983	Paks	26. Fehér ünnep
1984	Paks	27. Fehér ünnep
1985	Paks	28. Fehér ünnep
1986	Paks	29. Fehér ünnep
1987	Paks	30. Fehér ünnep
1988	Paks	31. Fehér ünnep
1989	Paks	32. Fehér ünnep
1990	Paks	33. Fehér ünnep
1991	Paks	34. Fehér ünnep
1992	Paks	35. Fehér ünnep
1993	Paks	36. Fehér ünnep
1994	Paks	37. Fehér ünnep
1995	Paks	38. Fehér ünnep
1996	Paks	39. Fehér ünnep
1997	Paks	40. Fehér ünnep
1998	Paks	41. Fehér ünnep
1999	Paks	42. Fehér ünnep
2000	Paks	43. Fehér ünnep
2001	Paks	44. Fehér ünnep
2002	Paks	45. Fehér ünnep
2003	Paks	46. Fehér ünnep
2004	Paks	47. Fehér ünnep
2005	Paks	48. Fehér ünnep
2006	Paks	49. Fehér ünnep
2007	Paks	50. Fehér ünnep
2008	Paks	51. Fehér ünnep
2009	Paks	52. Fehér ünnep
2010	Paks	53. Fehér ünnep
2011	Paks	54. Fehér ünnep
2012	Paks	55. Fehér ünnep
2013	Paks	56. Fehér ünnep
2014	Paks	57. Fehér ünnep
2015	Paks	58. Fehér ünnep
2016	Paks	59. Fehér ünnep
2017	Paks	60. Fehér ünnep
2018	Paks	61. Fehér ünnep
2019	Paks	62. Fehér ünnep
2020	Paks	63. Fehér ünnep
2021	Paks	64. Fehér ünnep
2022	Paks	65. Fehér ünnep
2023	Paks	66. Fehér ünnep
2024	Paks	67. Fehér ünnep
2025	Paks	68. Fehér ünnep
2026	Paks	69. Fehér ünnep
2027	Paks	70. Fehér ünnep
2028	Paks	71. Fehér ünnep
2029	Paks	72. Fehér ünnep
2030	Paks	73. Fehér ünnep

Ismét átúszták a Dunát

A gyarapodó paksi hagyományok egyike, hogy augusztus 20-án több százan kompra szállnak, átmennek a túlsó parton lévő strandra, majd onnan startolva átússzák a Dunát, amely ezen a részen közel 500 m széles. Így volt ez most is augusztus 20-án, pénteken, amikor több százan rúgták el magukat a kellemes, homokos parttól, hogy bukdácsolva kievickéljenek a köves túlparton.

Évek óta figyelem a köveken bukdácsolókat, és mindig arra gondolok: ezek a lelkes emberek megérdemelnének egy méltóbb partfogási lehetőséget.

1. * Ferencné	Paks	1948 P 109.	37. Biró János	Szekszárd	1981 Z 62.
2. * János	Paks	1946 Z 30.	38. Blazsek Károly	Paks	1948 K 61.
3. Adankó Miljana	Paks	1987 F 88.	39. Blazsek Beáta	Paks	1989 F 41.
4. Adorján Mihály	Paks	1959 P 48.	40. Boa András	Paks	1956 P 61.
5. Adorján Mihály	Paks	1979 P 49.	41. Boa Róbert	Paks	1990 P 63.
6. Agócs András	Paks	1966 F 39.	42. Boldog Ilona	Madocsa	1980 F 61.
7. Appelshoffer János	Paks	1983 Z 57.	43. Bor Dániel	Paks	1990 Z 114.
8. Aranyi László	Paks	1955 K 12.	44. Bors Ferenc	Paks	1958 F 77.
9. Árki Gábor	Madocsa	1983 K 13.	45. Bors Márton	Paks	1992 F 78.
10. Árki István	Madocsa	1947 Z 35.	46. Bosnyák László	Paks	1992 F 18.
11. Bach Andrea	Paks	1983 Z 106.	47. Brotya Lajos	Dunaújváros	1957 Z 80.
12. Badics Barnabás	Paks	1990 P 65.	48. Büttl Cecília	Paks	1969 P 26.
13. Bagyinka Ágota	Paks	1994 P 68.	49. Christian Marx	Németország	K 62.
14. Bajor Gábor	Paks	1956 K 3.	50. Cseh Attila		P 107.
15. Baksa Zoltán	Madocsa	1983 K 14.	51. Csibi Máté	Paks	P 56.
16. Bala Annamária	Paks	1988 Z 120.	52. Csipszer Csaba	Paks	1967 P 3.
17. Balázs Gergő	Paks	1992 F 6	53. Csipszer Jánosné	Paks	1944 F 30.
18. Balázs István	Paks	1958 F 5.	54. Csók Sándorné dr.	Paks	1945 Z 29.
19. Balczer Gyula	Paks	1948 P 1.	55. Csonka Erika	Budapest	1973 F 22.
20. Bálint Ferenc	Paks	1949 Z 4.	56. Czikai Gyula	Paks	1944 Z 85.
21. Baller József	Paks	1987 P 11.	57. Dalnoki László	Paks	1976 P 73.
22. Balog Valéria	Paks	1983 K 40.	58. Dargai Bertalan	Komárom-Esztergom	1974 Z 21.
23. Balogh Csaba	Paks	1980 F 79.	59. Dargainé Fenyves Alíz	Komárom-Esztergom	1975 Z 22.
24. Balogh László	Paks	1943 F 21.	60. Darnai Gábor	Paks	1986 Z 17.
25. Bedecs Ferenc	Paks	P 50.	61. Détár István	Budapest	1984 P 89.
26. Bekker József	Hajdúszoboszló	1955 Z 64.	62. Dinnyés Sándor	Paks	1986 F 25.
27. Benedeczký Csaba	Paks	1970 K 4.	63. Doma Ágnes	Paks	1990 P 22.
28. Benedeczký József	Paks	1938 Z 23.	64. Doma Árpád	Paks	1954 Z 36.
29. Benedeczkyné Kónya Györgyi	Paks	1970 F 12.	65. Doma Árpádné	Paks	1955 P 24.
30. Benkő Péter	Paks	1982 F 81.	66. Dömötör Attila	Paks	1980 P 55.
31. Béregi Mátyás	Mohács	1975 F 70.	67. Eiler János	Paks	1956 Z 31.
32. Bessenyei Sándor	Eger	1981 Z 20.	68. Eisenberger Sándor	Paks	1977 P 13.
33. Betlehemi Szabolcs	Paks	1973 K 16.	69. Eisenberger Tamás	Paks	1994 P 15.
34. Bikácsi Lajos	Százhalombatta	1970 F 7.	70. Ékes Csongor	Paks	1983 K 27.
35. Birkás István	Paks	1983 Z 32.	71. Faludi Endre	Eger	1968 Z 25.
36. Birkás József	Tengelic	1957 Z 33.	72. Faludiné László Cecília	Paks	1970 Z 24.

73. Farkasdi Sándor	Paks	1960 F 66.	125. Hirt Nelli	Paks	1994 P 38.
74. Fehér Csongor	Pécs	1993 P 105.	126. Hoffer Erik	Madocsa	1981 K 37.
75. Fehér Tibor	Pécs	1968 P 104.	127. Hoós László	Paks	1935 P 91.
76. Fehér Tibor dr.	Paks	P 102.	128. Horányi Benjámin	Paks	1997 F 52.
77. Fehér Zoltán	Paks	1976 F 49.	129. Horányi György	Paks	1969 F 54.
78. Fehérvári Gábor	Veszprém	1984 Z 94.	130. Horányi György	Paks	P 60.
79. Feil Ferenc	Paks	1964 P 27.	131. Horányi Péter	Paks	1996 F 53.
80. Feil József	Paks	1960 P 70.	132. Horváth Miklós	Paks	1962 P 67.
81. Feil József	Paks	1992 P 78.	133. Horváth Tamás	Paks	1994 P 71.
82. Feil Rudolf	Paks	1996 P 25.	134. Hosnyánszki János	Paks	1973 F 37.
83. Fejes István	Paks	1991 F 20.	135. Hum Gábor	Paks	1979 P 69.
84. Felhősi László	Paks	1976 K 31.	136. Hum László	Paks	1958 Z 92.
85. Fenyvesi Helga	Paks	1981 Z 14.	137. Hum Mihály	Paks	1984 F 13.
86. Fenyvesi József	Paks	1956 P 7.	138. Hum Tamás	Paks	1981 P 58.
87. Fenyvesi Réka	Paks	1993 P 8.	139. Hunyadi Krisztián	Kalocsa	1990 F 48.
88. Flesz Attila	Paks	1977 P 51.	140. Igar Máté	Géderlak	Z 122.
89. Fodor Melinda	Paks	1980 K 46.	141. Ignácz Ottó	Balatonboglár	1969 F 57.
90. Főglein József Gyula	Tolna	1953 K 6.	142. Imre István	Paks	1983 Z 82.
91. Fritz Ferenc	Paks	1964 Z 99.	143. Imre Tamás	Paks	1987 Z 81.
92. Fritz József	Paks	1949 Z 97.	144. István Tamás	Paks	1990 F 63.
93. Fritz Zoltán	Paks	1986 Z 96.	145. István Zoltán	Paks	1967 F 62.
94. Fritz Zoltán	Paks	1982 F 55.	146. Jantner Csaba	Paks	1975 Z 2.
95. Fülöp Tamás	Paks	1978 P 53.	147. Jenesiné D. Piri	Paks	1958 Z 68.
96. Gangel János	Paks	1954 K 5.	148. Kaltenecker Lajos		K 63.
97. Gangel Nóra	Paks	1988 F 17.	149. Kamodi Ferenc	Szekszárd	1960 P 86.
98. Garay Miklós	Paks	K 24.	150. Kanczler István	Paks	1975 Z 105.
99. Gazdag Gábor	Paks	F 3.	151. Kasléder Albert	Paks	1985 Z 63.
100. Gergely László	Paks	1988 Z 103.	152. Keller János	Paks	1984 F 16.
101. Gosztonyi Réka	Paks	1974 Z 26.	153. Kéri Zoltán	Szekszárd	1976 K 33.
102. Gosztonyi Zsolt	Paks	1976 Z 27.	154. Kern Álmos	Paks	1982 K 50.
103. Gyulai Ilona	Paks	1959 Z 50.	155. Kern Andrea	Paks	1977 Z 108.
104. Gyulai János	Paks	1987 Z 49.	156. Kern Kitti	Paks	1995 P 2.
105. Gyulai János	Paks	1945 F 44.	157. Kern Sándor	Paks	1939 Z 107.
106. Haaz András	Paks	1960 F 35.	158. Kerner Áron	Paks	1990 P 79.
107. Haaz Dávid	Paks	1988 F 36.	159. Kerner József	Paks	1963 P 80.
108. Haaz Imre	Paks	976 K 54.	160. Király Anna	Paks	1988 F 40.
109. Haáz János	Paks	1951 P 66.	161. Kiss G. Dániel	Paks	1995 P 34.
110. Halmos Tibor	Budapest	1970 F 58.	162. Kiss Gábor	Paks	1968 P 36.
111. Hamuszka Sándor	Paks	1984 Z 51.	163. Kiss Krisztián	Paks	1998 P 33.
112. Hanol Balázs	Paks	1988 F 56.	164. Kiss Krisztián	Mohács	1988 Z 43.
113. Hanol Ferenc	Paks	K 1.	165. Kiss Krisztina	Paks	1972 P 35.
114. Hanol Ferencné	Paks	1941 K 56.	166. Kiss Miklós	Paks	1944 F 19.
115. Hanol István	Paks	1955 K 60.	167. Kiss Miklós ifj.	Paks	1973 P 23.
116. Hanol József	Paks	1970 F 42.	168. Kiss Zoltán	Paks	1974 Z 102.
117. Házer Fruzsina	Paks	1983 K 36.	169. Kiszli Ferenc	Paks	1956 P 5.
118. Hegedüs István	Paks	1985 P 10.	170. Kiszli Gabriella	Paks	1988 P 6.
119. Hegedüs Tímea	Debrecen	1978 Z 55.	171. Koleszár Zoltán	Paks	1971 F 43.
120. Hegedüs Zsigmond	Paks	1954 K 7.	172. Kovács Gábor	Paks	1963 P 14.
121. Hirt Adrienn	Paks	1991 Z 79.	173. Kováts Gergely	Paks	1979 Z 61.
122. Hirt Gábor	Paks	1986 Z 77.	174. Köröztös András	Paks	1944 Z 46.
123. Hirt János	Paks	1967 P 37.	175. Kővári István	Paks	1942. Z 3.
124. Hirt József	Paks	1961 Z 76.	176. Krasznai Iván	Paks	1967 K 26.

177. Krasznai Ivánné dr.	Paks	1944 P 42.	229. Nagy Tamás	Paks	1993 K 19.
178. Krasznai Tamás	Paks	1970 F 45.	230. Nemes Emília	Paks	1959 K 52.
179. Krausz Konrád	Paks	1985 Z 93.	231. Németh Bálint	Paks	1938 F 11.
180. Krieser János	Paks	1987 F 46.	232. Németh Bernadett	Paks	1982 K 29.
181. Kungl Zsolt	Paks	1984 Z 58.	233. Németh Enikő	Paks	1984 K 28.
182. Lacza Csaba	Paks	1959 Z 90.	234. Nickl László	Paks	1975 Z 74.
183. Lacza Gábor		P 97.	235. Nikl Ferenc	Paks	1963 F 34.
184. Lakna Gábor	Paks	1975 P 17.	236. Pach Ferenc	Paks	1965 P 95.
185. Lányi Gergő	Paks	1990 K 11.	237. Pach Péter	Paks	1991 P 93.
186. Lányi István	Paks	1956 K 8.	238. Pach Zsófia	Paks	1989 P 94.
187. Lányi István	Paks	1988 K 9.	239. Pál József	Paks	1977 P 54.
188. Lányiné Rauch Andrea	Paks	1967 Z 98.	240. Pataki Erzsébet	Paks	1965 Z 69.
189. Laszlóczki András	Paks	1967 Z 112.	241. Patyi Károly	Szekszárd	1953 F 8.
190. Laszlóczki Bálint	Budapest	1989 Z 115.	242. Peresztegi László	Paks	1957 K 2.
191. Laszlóczki Imre	Budapest	1987 Z 116.	243. Pfeffer Árpád	Paks	1987 F 33.
192. Laszlóczki Imre	Budapest	1961 Z 113.	244. Pinczés János	Paks	1989 P 82.
193. Laszlóczki László	Paks	1992 Z 87.	245. Pinczés Sztella	Paks	1991 P 81.
194. Ledneczki András	Vaskút	1988 Z 42.	246. Poczik István	Tatabánya	1984 P 84.
195. Ledneczky György	Paks	Z 118.	247. Prancz Zoltán	Paks	1971 Z 56.
196. Ledneczky József	Paks	Z 117.	248. Prantner János	Paks	1947 P 31.
197. Ledneczky Mihály	Paks	1950 K 45.	249. Prónay Judit	Eger	P 106.
198. Légrádi Diána	Paks	1988 P 64.	250. Pruzsina Attila	Paks	1973 P 18.
199. Lehmann József	Paks	1962 Z 12.	251. Pruzsina István	Paks	1974 Z 75.
200. Lehmann József	Paks	1987 F 4.	252. Pukli József	Paks	P 96.
201. Lénárt Imre	Paks	1976 F 73.	253. Pulai Tamás	Paks	1984 P 45.
202. Lénárt Zsolt	Paks	1973 Z 110.	254. Pumerschein Péter	Paks	1982 K 49.
203. Lichosgt Róbert	Paks	1986 Z 39.	255. Pupp József	Paks	1974 P 40.
204. Liczkó Ákos	Oroszlány	1996 F 24.	256. Puskás Zoltán	Paks	1976 F 10.
205. Liczkó Csaba	Oroszlány	1966 K 15.	257. Rab Péter	Hajdúböszörmény	1969 Z 109.
206. Liczkóné Pach Éva	Oroszlány	1969 F 23.	258. Rábaközi Réka	Paks	1989 Z 121.
207. Lumm Lotti	Paks	1989 Z 119.	259. Rác Albertné	Ásotthalom	1961 Z 78.
208. Mácsik László	Paks	1980 P 16.	260. Radnóti Gergely	Paks	1977 Z 89.
209. Magyar Ákos	Budapest	1982 K 39.	261. Radnóti István	Paks	1955 Z 88.
210. Magyar Zoltán	Paks	1981 K 34.	262. Reich Roland	Paks	1990 F 65.
211. Majoros János	Paks	1943 Z 5.	263. Reményi Veronika	Paks	1984 K 38.
212. Merkl Gábor	Paks	1981 P 19.	264. Revák Zoltán	Nagyvenyim	1983 F 80.
213. Mészáros Tamás	Paks	1984 P 83.	265. Richter Zoltán	Paks	1970 P 39.
214. Mihalics Gábor	Paks	1989 K 57.	266. Ricky Alvarez	Bayern	1990 Z 11.
215. Mihalics János	Paks	1956 Z 111.	267. Rideg Róbert	Paks	1978 P 90.
216. Molnár József	Budapest	1974 Z 73.	268. Rósa Blanka	Solymár	1994 P 74.
217. Molnár Klára	Paks	1944 F 72.	269. Rósa Géza	Paks	1942 P 72.
218. Molnár Mária	Paks	1987 Z 65.	270. Rósa Réka	Solymár	1996 P 77.
219. Mukli Petra	Paks	1982 P 20.	271. Rósa Viktor	Solymár	1968 P 76.
220. Müller Zoltán	Paks	1976 P 12.	272. Rósáné Czobor Eszter	Solymár	1972 P 75.
221. Nagy Attila	Dunaújváros	1968 P 9.	273. Ruff Dániel	Szekszárd	1980 K 44.
222. Nagy Dániel	Paks	1991 Z 67.	274. Ruff Ferenc	Szekszárd	1951 Z 91.
223. Nagy Gabriella	Budapest	1976 F 74.	275. Ruff Péter	Paks	1982 K 35.
224. Nagy Ida Eszter	Paks	1993 Z 101.	276. Rumpos Roland	Paks	1987 Z 104.
225. Nagy István	Paks	1955 F 28.	277. Saáry Miklós	Paks	1948 Z 19.
226. Nagy László	Paks	1967 Z 100.	278. Sáfrány Gyula	Paks	1968 Z 66.
227. Nagy Livia	Göd	1981 K 41.	279. Sáfrány Gyula	Paks	1991 P 47.
228. Nagy Mariann	Paks	1982 Z 44.	280. Sáfrány Gyuláné	Paks	1969 P 46.

281. Sass Sándor	Paks	1959 Z 1.	333. Tumpek Imre	Paks	1962 Z 28.
282. Schmidt Csaba	Paks	1983 P 85.	334. Tumpek István	Paks	1966 Z 60.
283. Schmidt Kata Diána	Paks	1987 F 87.	335. Tumpek János	Paks	1986 P 41.
284. Sima Ferenc	Paks	1956 P 21.	336. Tumpek Judit dr.	Debrecen	1944 K 55.
285. Sindler Attila	Pécs	1978 F 67.	337. Tumpek Orsolya	Paks	1988 P 62.
286. Sipos József	Paks	1946 P 4.	338. Tumpek Péter	Paks	1989 P 43.
287. Sivák Tibor	Léva (Szlovákia)	1955 F 29.	339. Ujhelyi Zsolt	Pécs	1977 F 69.
288. Skucziné Mány Katalin	Paks	1973 F 50.	340. Ursprung Gábor	Pécs	1976 F 68.
289. Somodi András		P 32.	341. Váczi Attila		P 98.
290. Somodi Andrásné	Paks	1955 F 75.	342. Váczi Antalné	Paks	1954 Z 53.
291. Somodi Csaba	Paks	1983 F 76.	343. Vágó Péter	Nagykőrös	1984 F 51.
292. Soós Tamás	Paks	1980 F 15.	344. Vajdáné Fehér Hajnalka	Paks	1969 K 10.
293. Spiesz József	Paks	1956 P 29.	345. Ványi János	Dunaszentgyörgy	P 103.
294. Spiesz Józsefné	Paks	1961 P 28.	346. Varga Ákos	Paks	1978 Z 54.
295. Stadler Ferenc	Paks	1942 P 108.	347. Varga Pál	Paks	1978 F 64.
296. Steinbach Antal	Paks	1954 K 18.	348. Varjas Gábor	Paks	1975 Z 52.
297. Steinbach Antal Bálint	Paks	1986 F 26.	349. Varjas József	Paks	1987 K 17.
298. Steinbach Mátyás	Paks	1984 F 27.	350. Vass Jánosné	Paks	F 2.
299. Steinerné Benedeczy A.	Paks	1963 Z 6.	351. Vékmann Ferenc	Paks	1950 Z 47.
300. Stierer Ádám	Paks	1963 Z 7.	352. Vereczki György	Paks	1987 F 32.
301. Stierer Csenge	Paks	1991 Z 8.	353. Vincze Zoltán	Keszthely	1984 P 30.
302. Sudár János	Paks	1958 F 1.	354. Vörös Krisztián	Budapest	1976 K 42.
303. Szabó Károly	Paks	1980 Z 15.	355. Vucsák Tamás	Paks	1990 K 25.
304. Szabó Péter	Paks	1992 Z 16.	356. Weisz Éva	Paks	1984 Z 83.
305. Szabó Tamás	Paks	1979 P 52.	357. Weisz József	Paks	1969 F 47.
306. Szabó Vilmos Béla	Paks	1951 Z 13.	358. Weisz Katalin	Paks	1985 K 47.
307. Szalma Róbert	Budapest	1986 P 92.	359. Weisz Mátyás	Paks	1957 K 53.
308. Százuj István	Paks	1951 K 20.	360. Weisz Miklós	Paks	1984 K 51.
309. Szentés Jenő	Paks	1973 Z 34.	361. Weisz Zsuzsa	Paks	1975 K 32.
310. Szigethy András	Madocsa	1979 K 48.	362. Weiszné Vass Éva	Paks	1961 Z 84.
311. Sziklasi Pál	Paks	1955 Z 95.	363. Weller Barnabás	Paks	1987 K 23.
312. Szilágyi Csaba	Paks	1973 K 30.	364. Weller Fruzsina	Paks	1991 K 43.
313. Szilágyi Mihály	Paks	1987 Z 41.	365. Weller István	Paks	1962 K 21.
314. Szomor Péter dr.	Tengelic	Z 86.	366. Weller István	Paks	1965 F 59.
315. Sztanóné Köröztös Livia	Paks	1974 Z 45.	367. Weller Mirjam	Paks	1990 K 22.
316. Takácsné Tóth Márta	Paks	1954 Z 48.	368. Wellerné S. Erzsébet	Paks	1962 F 31.
317. Tanner Ferenc	Paks	1935 F 38.	369. Wellerné Sebestyén M.	Paks	1974 F 60.
318. Theobald Klára	Paks	P 100.	370. Winter Zsolt	Paks	1985 Z 40.
319. Theobald Péter	Paks	P 99.	371. Wolf István	Paks	1959 Z 10.
320. Theobald Zoltán	Paks	P 101.	372. Wolf Péter	Paks	1974 P 57.
321. Till Barbara	Paks	1979 K 58.	373. Wolf Roland	Paks	1988 Z 9.
322. Till Regina	Paks	1981. K 59.	374. Zoltán György	Paks	1964 Z 70.
323. Till Viktor	Paks	1983 Z 37.	375. Zsiga Károly	Harkány	1946 F 71.
324. Tillinger Nóra	Komló	1973 F 9.			
325. Tóth Andrea	Paks	1968 Z 18.			
326. Tóth Edit	Paks	1974 Z 71.			
327. Tóth Gábor	Paks	1973 Z 72.			
328. Tóth Gábor	Paks	1985 P 44.			
329. Tóth Sándor	Paks	1935 Z 38.			
330. Török László	Paks	1957 Z 59.			
331. Trelaj István	Paks	1980 P 59.			
332. Trunzel Boglárka	Paks	1984 F 14.			

Jelmagyarázat:

F: fekete

K: kék

P: piros

Z: zöld

*: olvashatatlan jelentkezési lap

Paksi Tükör

tartalom

- 1 A Holocaust Pakson és környékén
 - 14 Szarka József versei
 - 15 Miszlai Gyula verse
 - 15 KaTi: Az állomáson
 - 17 Kacsó Tibor versei
 - 20 Hoffman Ádámné: Az utolsó utazás
 - 21 Hoffman Ádámné: Metamorfózis
 - 23 Solt József versei
 - 24 Erdősi Miklós versei
 - 26 Adorján József versei
 - 28 Trapp Ferenc versei
 - 30 Bemutatkozott az AternArt
 - 35 Az Iparművészeti Múzeum kiállításán
 - 38 Magyar tájról magyar ecsettel
 - 41 Tükröződések - megjelent Acsádi Rozália könyve
 - 44 Ismét átúszták a Dunát
-

PAKSI TÜKÖR

Irodalmi-művészeti és helytörténeti szemle

XI. évfolyam, 4. szám, 2004 november

Szerkeszti a szerkesztő bizottság

Felelős szerkesztő: Beregnyei Miklós

Rovatszerkesztők:

Lovásziné Anna, Györffy József, Szabó Péter, Szarka József

Korrektor: Patyi Orsolya

Tördelés: Törökné G. Judit

Kiadja: a Jámor Pál Társaság

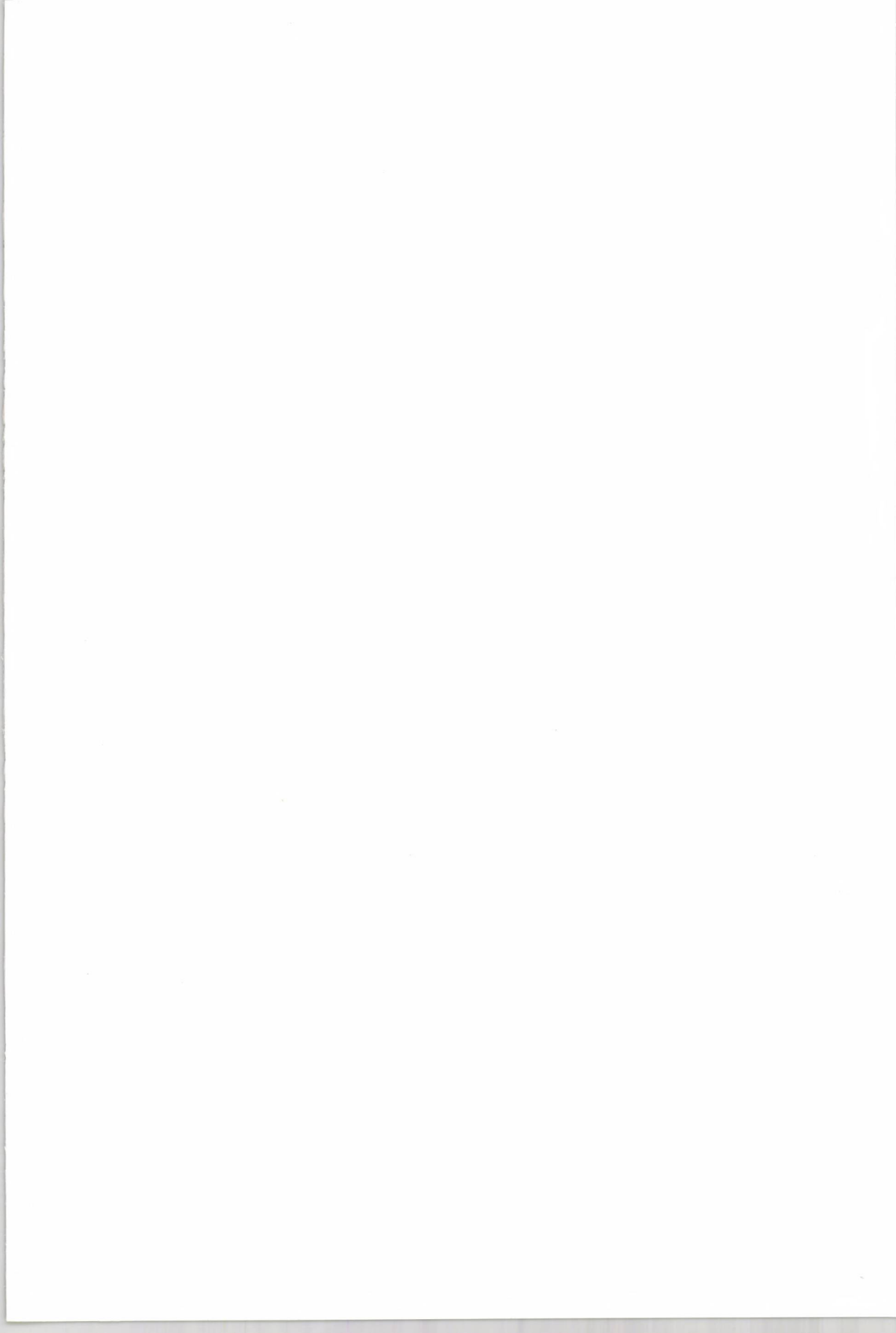
Felelős kiadó: a JPT elnöke

Készült: PA Rt. Nyomda 2004/1670. sz.

Felelős vezető: Slonczki István

A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.

HU-ISSN: 1218-2109

מנשים באהל תבורך

האשה הצנועה בצרקתה חשובה ויקרה
למקור מחצבתה שבה נפשה הטהורה
הובלת לקבר בהספר מר בת ס"ה שנה
שם תנוח בחרוה במנוחה נכונה
אשת חיל עטרת בעלה בניה ובנותיה
תתענג מטוב הצפון לצדיקים עבור זכיותיה

מרת **שרה** ע"ה

אשת מו"ה אשר המכונה אנשיל ארלער
מקי רונאפולדוואר יצו

לראבון בעלה וצאצאיה י"ה במוצאי ש"ק
אור ליום י"ד אדר שני שנת תר"פד לפ"ק

לש נפשך הערינה במדה גרושה
להחזיק בעלך מאוד בעסק תורה הקדושה
ר"ם מעלותך ומדותך הטובים המה חקוקים
על לב מכירך ומיודעך הקרובים והרחוקים
היית כאניות סוחר בחריצות ובאמונה
גדלת ארעך על דרך התורה בחכמה ובינה

ת נ צ ב ה

שם אמה מרת בונא ע"ה